

Overzicht Beheerpakketten Agrarisch Natuur- & Landschapsbeheer

Versie 2024

Dooradering

Vastgesteld: 21 september 2023

Dit document bevat de **concept** beheerpakketten en -vergoedingen die Collectief Noordwest Overijssel wil gebruiken voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer vanaf 2024. Er kunnen geen rechten aan worden ontleend.

Pakketvoorwaarden

Er kunnen nog pakketvoorwaarden wijzigen de komende maanden. Enerzijds omdat landelijk nog (verplichte) aanpassingen worden doorgevoerd, anderzijds op basis van voortschrijdend inzicht van CNWO zelf. Voorafgaand aan het vastleggen van de beheercontracten voor 2024 ontvangt u de definitieve voorwaarden op basis waarvan u een besluit kunt nemen over uw beheercontract.

Beheervergoedingen

De gehanteerde vergoedingen zijn de conceptvergoedingen voor 2024. Voorafgaand aan het vastleggen van de beheercontracten voor 2024 ontvangt u de definitieve vergoedingen op basis waarvan u een besluit kunt nemen over uw beheercontract.

Vragen en opmerkingen

Heeft u verbeterpunten voor de concept pakketten? Zijn er vragen of vindt u dat sommige pakketvoorwaarden onduidelijk zijn verwoord? Wij horen dat graag! Eventuele opmerkingen kunt u delen met de gebiedscoördinatoren of mailen naar secretariaat@collectiefnoordwestoverijssel.nl.

Overzicht beheerpakketten

Pakket 9 Poel (periodiek beheer).....	5
Pakket 9 Poel (jaarlijks beheer).....	7
Pakket 10 Natuurvriendelijke oever	9
Pakket 13a1 Instandhouding Botanisch weiland.....	10
Pakket 13a2 Instapbeheer Botanisch weiland	12
Pakket 13b1 Instandhouding Botanisch hooiland	14
Pakket 13b2 Ontwikkelingsbeheer Botanisch hooiland.....	16
Pakket 13b3 Basispakket Botanisch hooiland	18
Pakket 13b4 Instappakket Botanisch hooiland.....	20
Pakket 13b5 Instandhoudingsbeheer Botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvlinder	22
Pakket 13b6 Ontwikkelingspakket botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvlinder en Zwarte Stern	24
Pakket 13b7 Instandhoudingsbeheer botanisch hooiland t.b.v. Zwarte Stern	26
Pakket 13c1 Instandhoudingsbeheer Botanische weiderand.....	28
Pakket 13c2 Ontwikkelingsbeheer Botanische weiderand.....	30
Pakket 13d1 Instandhoudingsbeheer Botanische hooilandrand.....	32
Pakket 13d2 Ontwikkelingsbeheer Botanische hooilandrand.....	34
Pakket 13d3 Vlinderstrook op botanisch grasland	36
Pakket 15 Wintervoedselakker.....	37
Pakket 16 Vogelakker.....	39
Pakket 19 Kruidenrijke akkerrand	41
Pakket 43 Bloemenblok.....	43
Pakket 20 Hakhoutbeheer (jaarlijks beheer).....	44
Pakket 20 Hakhoutbeheer (periodiek beheer).....	46
Pakket 21 Beheer van knotbomenrijen	48
Pakket 22a Knip- of scheerheg (jaarlijks beheer)	50
Pakket 22b Knip- of scheerheg (2-3 jaarlijks beheer)	51
Pakket 23a Struweelhaag (periodiek beheer).....	53
Pakket 23c Struweelhaag (jaarlijks beheer).....	55
Pakket 24 Struweelrand.....	57
Pakket 25 Solitaire boom op landbouwgrond.....	59
Pakket 26 Hoogstamboomgaard	60
Pakket 27 Hakhoutbosje (jaarlijks beheer)	61
Pakket 27 Hakhoutbosje (periodiek beheer).....	63
Pakket 29 Bosje (jaarlijks beheer).....	65

Pakket 29 Bosje (periodiek beheer).....67

Pakket 9 Poel (periodiek beheer)

Doel

Poelen en het aangrenzende landbiotoop zijn van groot belang als leefgebied voor diverse amfibieën, libellen en waterplanten.

Het is van belang te voorkomen dat de poel dichtgroeit, dichtslibt en verlandt. Door regelmatig het teveel aan slib, blad, afgestorven plantenresten en waterplanten te verwijderen (schonen) blijft ook de zuurstofvoorziening in het water op peil. Het beste is om opschonen van de poel in fases uit te voeren. Op deze manier wordt niet de hele poel door de onderhoudswerkzaamheden verstoord, en blijft altijd een deel van de begroeiing in stand waar de, in de poel aanwezige, organismen heen kunnen vluchten.

Bomen en struiken in de directe omgeving van de poel zorgen voor (veel) bladval in de poel en kunnen zonlicht wegnemen dat nodig is voor zuurstofvorming en een goed ontwikkelde plantengroei. Het beste is om eventuele bomen en grote struiken rond de poel terug te zetten en als ze aan de zuidkant van een poel zitten deze helemaal te verwijderen.

Afwezigheid van vissen is cruciaal: vissen eten de amfibieën-eitjes op waardoor succesvolle voortplanting nagenoeg onmogelijk is. Daarom mogen poelen niet in open verbinding staan met water waar vis in zit.

Dit pakket is gericht op poelen waarbij naast het jaarlijks regulier beheer van de poel, het één of tweemaal uitvoeren van groot onderhoud met een kraan noodzakelijk is in de contractperiode.

Instapeisen

- Een kleine poel is kleiner dan 175 m², een grote poel is groter dan 175 m² (vanaf de insteek);
- De poel is niet aangesloten op een watergang of afwatering vanuit het erf;
- De poel is vrij van vis.
- De poel is gevrijwaard van beschaduwing en bladval

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud aan de poel, waarbij u:
  - circa 1/3 van het talud / oeversrand maait;
  - bomen en struiken snoeit zodat de poel niet in de schaduw ligt;
  - voorkomt dat de poel voor meer dan de helft dichtgroeit;
2. Tijdens de contractperiode verricht u daarnaast minimaal éénmaal groot onderhoud, waarbij u minimaal 75% van de poel schoont (uitbaggeren met een kraan);
3. Op basis van het beheerplan geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
4. U mag alleen werkzaamheden verrichten in de periode tussen 1 september en 15 oktober;
5. U voert het maaisel en de bagger af;
6. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
7. Bij gebruik van het element als veedrinkplaats moet u vertrapping van de oevers voorkomen door minimaal de helft van de oeverlengte uit te rasteren;

8. Het is niet toegestaan gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in en binnen 5 meter van de poel te gebruiken;
9. Het is niet toegestaan vissen of andere dieren (zoals eenden en ganzen) uit te zetten of te kweken;
10. Het is niet toegestaan slootmaaisel of bagger in en binnen 5 meter van de poel te verwerken.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / stuk
L09a	Kleine poel, periodiek beheer	€75 jaarlijks, €275 eenmalig
L09b	Grote poel, periodiek beheer	€125 jaarlijks, €500 eenmalig

Waarom is het van belang dat de poel niet teveel beschaduwd wordt?

Schaduw zorgt er voor dat de plantengroei zich niet goed kan ontwikkelen in een poel. Onder invloed van zonlicht produceren plant zuurstof dat nodig is voor de overleving van veel soorten. Hoe meer zonlicht, hoe beter. Bomen en struiken in de directe omgeving van de poel zorgen ook voor (veel) bladval in de poel. Dit blad in de poel neemt zonlicht weg van de bodem en kan er voor zorgen dat de vertering er van juist veel zuurstof kost. Het beste is om eventuele bomen en grote struiken rond de poel terug te zetten en als ze aan de zuidkant van een poel zitten deze helemaal te verwijderen.

Waarom is de toegestane onderhoudsperiode zo kort?

In de periode van 1 september en 15 oktober zijn er nauwelijks amfibieën in het water aanwezig. Onderhoud aan de poel schaadt de aanwezige amfibieën dan niet.

De poel is drooggevallen, is dat een probleem?

Incidentele droogval van de poel in een droog jaar is geen probleem. Dit zorgt er voor dat er geen vissen in de poel overleven, en dat is op zijn beurt weer gunstig voor de overlevingskans van amfibieënetjes en -larven. Wanneer de poel jaarlijks droogvalt, is dat een signaal dat onderhoud (inclusief uitdiepen) nodig is.

Pakket 9 Poel (jaarlijks beheer)

Doel

Poelen en het aangrenzende landbiotoop zijn van groot belang als leefgebied voor diverse amfibieën, libellen en waterplanten.

Het is van belang te voorkomen dat de poel dichtgroeit, dichtslibt en verlandt. Door regelmatig het teveel aan slib, blad, afgestorven plantenresten en waterplanten te verwijderen (schonen) blijft ook de zuurstofvoorziening in het water op peil. Het beste is om opschonen van de poel in fases uit te voeren. Op deze manier wordt niet de hele poel door de onderhoudswerkzaamheden verstoord, en blijft altijd een deel van de begroeiing in stand waar de, in de poel aanwezige, organismen heen kunnen vluchten.

Bomen en struiken in de directe omgeving van de poel zorgen voor (veel) bladval in de poel en kunnen zonlicht wegnemen dat nodig is voor zuurstofvorming en een goed ontwikkelde plantengroei. Het beste is om eventuele bomen en grote struiken rond de poel terug te zetten en als ze aan de zuidkant van een poel zitten deze helemaal te verwijderen.

Afwezigheid van vissen is cruciaal: vissen eten de amfibieën-eitjes op waardoor succesvolle voortplanting nagenoeg onmogelijk is. Daarom mogen poelen niet in open verbinding staan met water waar vis in zit.

Dit pakket is gericht op poelen waarbij opschonen met een kraan niet noodzakelijk is in de contractperiode, maar jaarlijks regulier beheer voldoende is.

Instapeisen

- Een kleine poel is kleiner dan 175 m², een grote poel is groter dan 175 m² (vanaf de insteek);
- De poel is niet aangesloten op een watergang of afwatering vanuit het erf;
- De poel is vrij van vis;
- De poel is gevrijwaard van beschaduwing en bladval

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud aan de poel, waarbij u:
  - circa 1/3 van het talud / oeversrand maait;
  - bomen en struiken snoeit zodat de poel niet in de schaduw ligt;
  - voorkomt dat de poel voor meer dan de helft dichtgroeit;
2. U voert het maaisel en de bagger af;
3. U mag alleen werkzaamheden verrichten in de periode tussen 1 september en 15 oktober;
4. U doet binnen 7 dagen na jaarlijks onderhoud **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
5. Bij gebruik van het element als veedrinkplaats moet u vertrapping van de oevers voorkomen door minimaal de helft van de oeverslengte uit te rasteren;
6. Het is niet toegestaan gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in en binnen 5 meter van de poel te gebruiken;
7. Het is niet toegestaan vissen of andere dieren (zoals eenden en ganzen) uit te zetten of te kweken;
8. Het is niet toegestaan maaisel of bagger in en binnen 5 meter van de poel te verwerken.

Met opmerkingen [JvdV1]: Houden we de plicht voor melding jaarlijks onderhoud?

Met opmerkingen [JvdV2R1]: Denken we nog over na, laten we eerst staan

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / stuk
L09c	Kleine poel, jaarlijks beheer	€75
L09d	Grote poel, jaarlijks beheer	€125

Waarom is het van belang dat de poel niet teveel beschaduwd wordt?

Schaduw zorgt er voor dat de plantengroei zich niet goed kan ontwikkelen in een poel. Onder invloed van zonlicht produceren plant zuurstof dat nodig is voor de overleving van veel soorten. Hoe meer zonlicht, hoe beter. Bomen en struiken in de directe omgeving van de poel zorgen ook voor (veel) bladval in de poel. Dit blad in de poel neemt zonlicht weg van de bodem en kan er voor zorgen dat de vertering er van juist veel zuurstof kost. Het beste is om eventuele bomen en grote struiken rond de poel terug te zetten en als ze aan de zuidkant van een poel zitten deze helemaal te verwijderen.

Waarom is de toegestane onderhoudsperiode zo kort?

In de periode van 1 september en 15 oktober zijn er nauwelijks amfibieën in het water aanwezig. Onderhoud aan de poel schaadt de aanwezige amfibieën dan niet.

De poel is drooggevallen, is dat een probleem?

Incidentele droogval van de poel in een droog jaar is geen probleem. Dit zorgt ervoor dat er geen vissen in de poel overleven, en dat is op zijn beurt weer gunstig voor de overlevingskans van amfibieënetjes en -larven. Wanneer de poel jaarlijks droogvalt, is dat een signaal dat onderhoud (inclusief uitdiepen) nodig is.

Pakket 10 Natuurvriendelijke oever

Doel

Een natuurvriendelijke oever is een door de mens aangebrachte aaneengesloten oever langs een watergang, in de vorm van een plas-drasberm of een flauw talud. Een natuurvriendelijke oever heeft een belangrijke functie als leefgebied voor diverse vissoorten: in de watervegetatie vinden zij schuil- en paaiplaatsen.

Ook bij weidevogelbeheer zijn natuurvriendelijke oevers van belang. Weidevogelkuikens kunnen goed zwemmen, maar hebben een flauwe oever nodig om weer uit het water te komen. Ook bieden de oevers een beschutte plek met voedsel voor de weidevogels.

Instapeisen

- De oever heeft een talud van minimaal 1:3;
- Het element is geen landbouwgrond (het betreft een landschapselement).

Pakketvoorwaarden

1. U schoont en/of maait 90% van de beheereenheid minimaal éénmaal per 2 jaar en maximaal éénmaal per jaar;
2. U voert het maaisel en/of de bagger af;
3. U mag alleen werkzaamheden verrichten in de periode tussen 1 september en 15 oktober;
4. U doet binnen 7 dagen na jaarlijks onderhoud (maaien en/of schonen) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
5. Het is niet toegestaan gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen in en binnen 2 meter van het element te gebruiken;
6. Beweiding is niet toegestaan op de beheereenheid.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
10a Natuurvriendelijke oever	€4.735,61

Waarom is voor deze onderhoudsperiode gekozen?

Door te maaien en/of te schonen in september en oktober hebben vissen en amfibieën het minst hinder van de werkzaamheden. Met deze periode omzeilen we de voortplantingsperiode en de overwinteringstijd.

Pakket 13a1 Instandhouding Botanisch weiland

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. Karakteristieke soorten zijn Paardenbloem, klaversoorten, Reukgras, Scherpe boterbloem en Veldzuring, en op de drogere percelen aangevuld met Margriet, Knoopkruid en Gewoon biggenkruid. Op de wat vochtiger graslanden kunnen kamgrasweiden ontstaan.

De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels. Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De beheereenheid is door in 2014 door Ecogroen zijn beoordeeld met waarde 'hoog' en/of percelen die ingezet worden ten behoeve van de Zwarte stern;

Pakketvoorwaarden

1. Beweiding is toegestaan met een maximale veebezetting van 2 GVE / ha;
2. U maait het grasland jaarlijks voor 1 oktober en voert het maaisel af;
1. U laat per maaibeurt minimaal 5% staan, waarbij u de schralere, meest kruidenrijke stukken laat staan. Het niet gemaaide deel kan rouleren bij de volgende maaibeurt;
3. Vaker dan één keer maaien en afvoeren is toegestaan;
4. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
5. Bemesting met kunstmest en drijfmest is niet toegestaan. Bemesting met vaste mest (maximaal 10 ton per hectare) is alleen toegestaan na beoordeling en goedkeuring van CNWO;
6. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
7. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
8. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
9. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht;

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13a.13.01 Botanisch weiland	€ 1.318,86

Toelichting GVE (Grootvee-eenheid)

• Stieren, koeien en andere runderen ouder dan 2 jaar	1,00 GVE
• Paardachtigen ouder dan 6 maanden	1,00 GVE
• Runderen vanaf 6 maanden maar niet ouder dan 2 jaar	0,60 GVE
• Runderen jonger dan 6 maanden	0,40 GVE
• Schapen, lammeren en geiten	0,15 GVE

Let op: lammeren tellen ook als 0,15 GVE mee in de berekening!

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen.

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Hoe maakt CNWO de afweging of bemesting met vaste mest toegestaan is?

In de basis is bemesting niet toegestaan. Er zijn echter percelen, met name op zandgronden, die al dusdanig lang verschaald zijn dat er verzuring optreedt en/of verarming van het aantal kruiden. Dit is te herkennen aan een (zeer) ijle vegetatie met typische soorten als schapenzuring, gewone veldbies, gewoon biggenkruid, reukgras en gewoon struisgras. Een periode beperkte mestgift van vaste mest heeft dan een positief effect op de zuurgraad.

Op echt verschaalde percelen, waar een hoge kruidenrijkdom en ijle vegetatie aanwezig is, is een incidentele mestgift mogelijk van 5 – 10 ton vaste mest per hectare mogelijk. CNWO beoordeelt deze mogelijkheid in het veld, samen met u, door te kijken of het perceel daadwerkelijk te ver verschaald / verzuurd is.

Waarom moet ik bij de eerste snede een deel laten staan?

Door bij een maaibeurt het meest kruidenrijke deel ongemaaid te laten, is gunstig voor zaadsetting van bloeiende kruiden en voor insecten. Een volgende maaibeurt neemt u dit stuk dan weer mee en laat u idealiter een ander deel staan. Met deze maatregel draagt u bij aan het in standhouden en vergroten van de kruidenrijkdom op uw perceel.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hij (jonge) vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel vinden. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13a2 Instapbeheer Botanisch weiland

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. Karakteristieke soorten zijn Paardenbloem, klaversoorten, Reukgras, Scherpe boterbloem en Veldzuring, en op de drogere percelen aangevuld met Margriet, Knoopkruid en Gewoon biggenkruid. Op de wat vochtiger graslanden kunnen kamgrasweiden ontstaan.

De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels. Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Voor de percelen die (nog) niet voldoen aan de instapvoorwaarden voor botanisch weiland, maar wel op gunstige locaties liggen voor het verbeteren van het leefgebied voor doelsoorten wordt een instappakket mogelijk gemaakt. Op het moment dat de beheereenheid voldoet aan de instapeisen van het reguliere pakket botanisch weiland is het mogelijk om over te stappen naar dit pakket met bijbehorende hogere vergoeding.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 5 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De beheereenheid is maximaal 0,5 hectare groot. Grotere oppervlakten moeten doorsneden zijn door landschapselementen, struweelranden, etc. die voldoen aan een ANLb-pakket.

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks en voert het maaisel af;
2. U laat per maaibeurt minimaal 5% staan. Het niet gemaaide deel kan rouleren bij de volgende maaibeurt;
3. De eerste maaibeurt vindt voor 1 oktober plaats. Een tweede en derde keer maaien en afvoeren is toegestaan;
4. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
5. Beweiding is toegestaan met een maximale veebezetting van 2 GVE / ha;
6. Bemesting is niet toegestaan.
7. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
8. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
9. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
10. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht;

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13a.13.02 Botanisch weiland, instappakket	€ 659,43

Toelichting GVE (Grootvee-eenheid)

• Stieren, koeien en andere runderen ouder dan 2 jaar	1,00 GVE
• Paardachtigen ouder dan 6 maanden	1,00 GVE
• Paardachtigen jonger dan 6 maanden	0,40 GVE
• Runderen vanaf 6 maanden maar niet ouder dan 2 jaar	0,60 GVE
• Runderen jonger dan 6 maanden	0,40 GVE
• Schapen, lammeren en geiten	0,15 GVE

Let op: lammeren tellen ook als 0,15 GVE mee in de berekening!

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 5 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 5, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 5 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Hoe maakt CNWO de afweging of bemesting met vaste mest toegestaan is?

In de basis is bemesting niet toegestaan. Er zijn echter percelen, met name op zandgronden, die al dusdanig lang verschaald zijn dat er verzuring optreedt en/of verarming van het aantal kruiden. Dit is te herkennen aan een (zeer) ijle vegetatie met typische soorten als schapenzuring, gewone veldbies, gewoon biggenkruid, reukgras en gewoon struisgras. Een periode beperkte mestgift van vaste mest heeft dan een positief effect op de zuurgraad.

Op echt verschaalde percelen, waar een hoge kruidenrijkdom en ijle vegetatie aanwezig is, is een incidentele mestgift mogelijk van 5 – 10 ton vaste mest per hectare mogelijk. CNWO beoordeelt deze mogelijkheid in het veld, samen met u, door te kijken of het perceel daadwerkelijk te ver verschaald / verzuurd is.

Waarom moet ik per maaibeurt een deel laten staan?

Door bij een maaibeurt het meest kruidenrijke deel ongemaaid te laten, is gunstig voor zaadzetting van bloeiende kruiden en voor insecten. Een volgende maaibeurt neemt u dit stuk dan weer mee en laat u een ander deel staan. Met deze maatregel draagt u bij aan het in standhouden en vergroten van de kruidenrijkdom op uw perceel.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hij (jonge) vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel vinden. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b1 Instandhouding Botanisch hooiland

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. Karakteristieke soorten zijn Paardenbloem, klaversoorten, Reukgras, Scherpe boterbloem en Veldzuring, en op de drogere percelen aangevuld met Margriet, Knoopkruid en Gewoon biggenkruid. Op de wat vochtiger graslanden kunnen kamgrasweiden ontstaan.

De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels. Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Instapeisen

- De beheereenheid is in 2023 door Ecogroen beoordeeld met waarde 'Hoog';
- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks en voert het maaisel binnen een week af;
2. U laat per maaibeurt minimaal 5% staan. Het niet gemaaide deel mag per maaibeurt rouleren;
3. De eerste maaibeurt vindt plaats tussen 1 juli en 1 oktober. Een tweede en derde keer maaien en afvoeren is toegestaan;
4. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
5. De beheereenheid mag beweid worden tussen 1 augustus en 1 maart;
6. Bemesting met kunstmest en drijfmest is niet toegestaan. Bemesting met vaste mest (maximaal 10 ton per hectare) is alleen toegestaan na beoordeling en goedkeuring van CNWO;
7. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan, uitgezonderd slootbagger dat binnen 4 weken met de walfrees over het perceel verspreid wordt.
8. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
9. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
10. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
11. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht;

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
A13b.13.01	Instandhoudingspakket botanisch hooiland Minimaal 15 soorten per 25m ²	€ 1.506,67
A13h	Pluspakket botanisch hooiland – extra divers Minimaal 25 soorten per 25 m ²	€ 1.837,56

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Hoe maakt CNWO de afweging of bemesting met vaste mest toegestaan is?

In de basis is bemesting niet toegestaan. Er zijn echter percelen, met name op zandgronden, die al dusdanig lang verschaald zijn dat er verzuring optreedt en/of verarming van het aantal kruiden. Dit is te herkennen aan een (zeer) ijle vegetatie met typische soorten als schapenzuring, gewone veldbies, gewoon biggenkruid, reukgras en gewoon struisgras. Een periode beperkte mestgift van vaste mest heeft dan een positief effect op de zuurgraad.

Op echt verschaalde percelen, waar een hoge kruidenrijkdom en ijle vegetatie aanwezig is, is een incidentele mestgift mogelijk van 5 – 10 ton vaste mest per hectare mogelijk. CNWO beoordeelt deze mogelijkheid in het veld, samen met u, door te kijken of het perceel daadwerkelijk te ver verschaald / verzuurd is.

Waarom moet ik per maaibeurt een deel laten staan?

Het bij een maaibeurt minimaal 5% van het meest kruidenrijke deel ongemaaid te laten, is gunstig voor zaadzetting van bloeiende kruiden en voor insecten. Een volgende maaibeurt neemt u dit stuk dan weer mee en laat u een ander deel staan. Met deze maatregel draagt u bij aan het in standhouden en vergroten van de kruidenrijkdom op uw perceel.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hij (jonge) vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel vinden. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Waarom van binnen naar buiten maaien?

Als u op het midden van uw perceel met maaien start en vervolgens naar de buitenkant maait, hebben weidevogelkuikens, reekalfjes en andere fauna de gelegenheid naar naastgelegen percelen te vluchten en raken ze niet opgesloten in een steeds kleiner wordend stuk grasland.

Pakket 13b2   Ontwikkelingsbeheer Botanisch hooiland

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanische waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

(Nog) niet alle graslanden kennen een hoge botanische waarde. Deze percelen zijn echter wel degelijk verschaald en kennen een hogere botanische waarde dan regulier Engels raaigras, maar hebben de gewenste (grotere) kruidenrijkdom nog onvoldoende bereikt. Veelal als gevolg van verzuring, verdroging en het niet tijdig maaien van een overheersende grassoort. Een deel van deze graslanden bevindt zich in een zogenaamd dominant stadium waarbij een of enkele grassoorten overheersen. Vaak zijn dit gestreepte witbol of grote vossenstaart. Op percelen die rijk zijn aan voedingsstoffen en waarbij sprake is van een overheersende (of productieve) grassoort is het belangrijk om voedingsstoffen af te voeren en/of een dominante fase te doorbreken. Daarom wordt in het ontwikkelingspakket nadrukkelijk gestuurd op het vroeg maaien van de eerste snede op de beheereenheid en een hogere maaifrequentie. Door te maaien als het gras in bloei schiet (stengelstrekking) maar vóórdat het zaad valt wordt de grasplant maximaal belast en is er meer kans dat bloemen een kiemplek kunnen vinden.

Op deze percelen is het ontwikkelingspakket botanisch hooiland mogelijk. Hier staat een lagere vergoeding tegenover (de percelen hebben ook nog een relatief hoge gewasproductie en het eerder maaien van het grasland levert ook een voedzamere 1e snede op). Deze percelen kunnen zich doorontwikkelen naar een hoge botanische waarde en zullen dan onder pakket A13 botanisch hooiland ingeschaald worden.

Instapeisen

- Ecogroen heeft in 2023 een Matige botanische waarde aan het perceel toegekend.
- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 10 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De beheereenheid is maximaal 3 hectare groot. Grotere oppervlakten moeten doorsneden zijn door houtachtige landschapselementen zoals bijv. struweelranden die voldoen aan een ANLb-pakket;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal drie keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. U maait:
  - de 1^e maaibeurt voor 1 juni
  - de 2^e maaibeurt voor 15 augustus
  - de 3^e maaibeurt voor 1 oktober. Deze 3^e maaibeurt kan vervangen worden door nabeweiding
3. U doet binnen 7 dagen na het maaien van de 1^e maaibeurt een **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop maaien is uitgevoerd
  - de datum waarop het maaien is uitgevoerd

- U laat minimaal 5% van het bloemrijkste gewas per maaibeurt staan. Roulatie van het niet-gemaaide deel is mogelijk om opslag van struiken en bomen te voorkomen;
- Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
- Beweiding is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan; daarbuiten is (na)beweiding toegestaan mits er reeds 2 keer gemaaid en afgevoerd is in het groeiseizoen;
- Bloten en klepelen is niet toegestaan;
- Bemesting is niet toegestaan;
- Het opbrengen van bagger is niet toegestaan, uitgezonderd slootbagger dat binnen 4 weken met de walfrees over het perceel verspreid wordt.
- Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid en na goedkeuring van CNWO;
- Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
- Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid. Pleksgewijs inzaaien is na overleg, advies en akkoord van CNWO toegestaan om de kruidenrijkdom te vergroten;
- Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13b.13.02 Ontwikkelingsbeheer botanisch hooiland	€ 1.506,67

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 10 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 10, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 10 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Wat is een dominant-stadium van gestreepte witbol?

Bij graslandontwikkeling van hoogproductieve grassen naar grasland met een hoge botanische waarde, kan de ontwikkeling blijven steken in fase waarin één of enkele grassoorten overheersen. Op zand- en veengronden is dit vaak de soort gestreepte witbol. Om deze fase te doorbreken is het nodig om vroegtijdig te maaien.

Waarom moet ik minimaal 5% laten staan?

Het laten staan van minimaal 5% van het gewas biedt dekking en voedsel aan vogels, zoogdieren en insecten. Ook geeft dit bloeiende planten in dit deel de mogelijkheid om zaad te zetten en te verspreiden over de rest van het perceel. Het advies is om het bloemrijkste deel en/of locaties waar grondbroeders hun nest hebben te laten staan.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b3 Basispakket Botanisch hooiland

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanische waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Sommige percelen kennen een redelijke botanische waarde en is de verwachting dat dit met specifiek beheer niet verder toe zal nemen. Deze percelen zijn wel degelijk verschaald en kennen een hogere botanische waarde dan regulier Engels raaigras, maar hebben de gewenste (grotere) kruidenrijkdom niet bereikt. Op deze percelen is een basispakket botanisch hooiland mogelijk. Doel van dit pakket is de instandhouding van de huidige kruidenrijkdom. Hier staat een lagere vergoeding tegenover (de percelen hebben ook nog een relatief hoge gewasproductie), maar zijn de maatregelen ook een stuk beperkter: zo is bemesting onder voorwaarden wel toestaan.

Instapeisen

- Ecogroen heeft in 2023 een 'Voldoende' botanische waarde aan het perceel toegekend.
- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 5 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De beheereenheid is maximaal 3 hectare groot. Grotere oppervlakten moeten doorsneden zijn door landschapselementen, struweelranden, etc. die voldoen aan een ANLb-pakket;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal één keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. De eerste maaibeurt vindt plaats voor 1 oktober waarbij het gras op het perceel voor het grootste deel kort de winter ingaat;
3. Als u vaker dan één keer per groeiseizoen maait laat u per maaibeurt minimaal 5% staan, liefst langs landschapselementen, waaronder houtwallen en/of sloten. Dit mag rouleren;
4. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
5. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid;
6. Beweiding is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan;
7. Bemesting van de beheereenheid is niet toegestaan uitgezonderd een jaarlijkse gift van maximaal 10 ton ruige mest;
8. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan, uitgezonderd slootbagger dat binnen 4 weken met de walvrees over het perceel verspreid wordt.
9. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
10. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid. Pleksgewijs inzaaien is na overleg, advies en akkoord van CNWO toegestaan om de kruidenrijkdom te vergroten;
11. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13b.13.03 Basispakket botanisch hooiland	€ 753,83

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 5 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 5, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 5 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Wat is een dominant-stadium van gestreepte witbol?

Bij graslandontwikkeling van Engels raaigras naar grasland met een hoge botanische waarde, kan de ontwikkeling blijven steken in fase waarin één of twee grassoorten overheersen. Op zandgronden is dit de soort gestreepte witbol. Om deze fase te doorbreken het nodig om eerder te maaien dan in dit pakket is toegestaan.

Waarom is maaien pas na 15 juni toegestaan?

Doel hiervan is ervoor te zorgen dat de kruiden in de rand zaad kunnen zetten en tot bloei komen. Dit zorgt voor vergroten van de kruidenrijkdom en meer insecten.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b4 Instappakket Botanisch hooiland

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanische waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Sommige percelen kennen een beperkte botanische waarde. Deze percelen zijn wel degelijk verschaald en kennen een hogere botanische waarde dan regulier Engels raaigras, maar hebben de gewenste (grotere) kruidenrijkdom niet bereikt. Op deze percelen is een basispakket botanisch hooiland mogelijk. Doel van dit pakket is de instandhouding van de huidige (beperkte) kruidenrijkdom. Hier staat een lagere vergoeding tegenover (de percelen hebben ook nog een relatief hoge gewasproductie), maar zijn de maatregelen ook een stuk beperkter: zo is bemesting onder voorwaarden wel toestaan.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 5 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De beheereenheid is maximaal 0,5 hectare groot. Grotere oppervlakten moeten doorsneden zijn door landschapselementen, struweelranden, etc. die voldoen aan een ANLb-pakket;
- Er heeft de afgelopen beheerperiode geen ANLb (botanisch) beheer op gelegen

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal drie keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. U maait:
  - de 1e maaibeurt voor 1 juni
  - de 2e maaibeurt voor 15 augustus
  - de 3e maaibeurt voor 1 oktober. Deze 3e maaibeurt kan vervangen worden door nabeweidning
3. U doet binnen 7 dagen na het maaien van de 1e maaibeurt **een melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop maaien is uitgevoerd
  - de datum waarop het maaien is uitgevoerd
4. U laat minimaal 5% van het bloemrijkste gewas per maaibeurt staan. Roulatie van het niet-gemaaide deel is mogelijk om opslag van struiken en bomen te voorkomen;
5. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
6. Beweidning is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan; daarbuiten is (na)beweidning toegestaan mits er reeds 2 keer gemaaid en afgevoerd is in het groeiseizoen;
7. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
8. Bemesting is niet toegestaan;
9. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan, uitgezonderd slootbagger dat binnen 4 weken met de walvrees over het perceel verspreid wordt.
10. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruiskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid na goedkeuring van CNWO;
11. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;

12. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid. Pleksgewijs inzaaien is na overleg, advies en akkoord van CNWO toegestaan om de kruidenrijkdom te vergroten;
13. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13b.13.04 Instappakket botanisch hooiland	€ 753,83

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 5 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 5, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 5 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Wat is een dominant-stadium van gestreepte witbol?

Bij graslandontwikkeling van Engels raaigras naar grasland met een hoge botanische waarde, kan de ontwikkeling blijven steken in fase waarin één of twee grassoorten overheersen. Op zandgronden is dit de soort gestreepte witbol. Om deze fase te doorbreken het nodig om eerder te maaien dan in dit pakket is toegestaan.

Waarom is maaien pas na 15 juni toegestaan?

Doel hiervan is ervoor te zorgen dat de kruiden in de rand zaad kunnen zetten en tot bloei komen. Dit zorgt voor vergroten van de kruidenrijkdom en meer insecten.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b5 Instandhoudingsbeheer Botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvlinder

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Van oorsprong gaat het om bloem- en structuurrijke graslanden, vaak geel van soorten als ratelaar, rolklaver en boterbloem. Karakteristieke soorten zijn Echte koekoeksbloem, Kale jonker, Biezenknoppen en Moerasrolklaver. Botanische hooilanden leveren een belangrijke bijdrage aan insecten, waaronder de Grote Vuurvlinder, vogels en kleine zoogdieren. De aanwezige kruiden vormen met nectar en zaden een voedselbron, en de wat open, ijle structuur van het gewas biedt schuilgelegenheid en opwarmingsmogelijkheden voor vogels en insecten. Waterzuringrijke oevers van hooilanden kunnen gebruikt worden door Grote Vuurvlinder voor de ei-afzet.

Bij percelen die voldoen aan het gewenste eindbeeld verschuift het doel van het ontwikkelen van een bloemrijke vegetatie naar wordt ingezet op het in stand houden er van. Het beheer van deze percelen staat ten dienste van de Grote Vuurvlinder. Daarom wordt in het instandhoudingspakket nadrukkelijk gestuurd op het maaien vanaf de 2^e helft van de vliegtijd van de Grote Vuurvlinder. Door per maaibeurt ongeveer 5% van het bloem- en structuurrijkste deel van de beheereenheid te laten staan, geeft dit belangrijke nectarplanten de mogelijkheid om zaad te zetten en zich te verspreiden over de rest van het perceel. Daar profiteren niet alleen bloeiende planten van, maar biedt ook vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel.

Instapeisen

- Het perceel is gelegen binnen de deelgebieden 1a,1b,1c, 3 of 5 in de Weerribben of 7, 11 en 12 in de Wieden
- Uit de inventarisatie van 2023 van Ecogroen is gebleken dat het perceel een Matige botanische waarde heeft.
- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal twee keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. U maait:
  - 1^e maaibeurt: na 15 juli
  - 2^e maaibeurt: voor 15 september
3. U laat 5% van het bloemrijkste gewas per maaibeurt staan. Roulatie van het niet-gemaaide deel is mogelijk om opslag van struiken en bomen te voorkomen;
4. Bij de 1^e maaibeurt blijven minimaal drie meter brede randen langs watergangen staan. Deze oppervlakte telt mee voor de 5% overstaand gewas. Deze randen kunnen bij de 2^e maaibeurt meegemaaid worden.
5. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
6. Beweiding is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan; daarbuiten is (na)beweiding toegestaan mits er reeds 2 keer gemaaid en afgevoerd is in het groeiseizoen;
7. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
8. Bemesting is niet toegestaan;
9. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan m.u.v. slootbagger dat binnen vier weken met de walfrees over het land verspreid wordt;
10. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;

11. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
12. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
13. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
A13b.13.05	Instandhoudingsbeheer botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvliender	€ 1.506,67

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Waarom moet ik minimaal 5% laten staan?

Het laten staan van minimaal 5% van het gewas biedt dekking en voedsel aan vogels, zoogdieren en insecten. Ook geeft dit bloeiende planten in dit deel de mogelijkheid om zaad te zetten en te verspreiden over de rest van het perceel. Het advies is om het bloemrijkste deel en/of locaties waar grondbroeders hun nest hebben te laten staan.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b6   Ontwikkelingspakket botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvlinder en Zwarte Stern

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Van oorsprong gaat het om bloem- en structuurrijke graslanden, vaak geel van soorten als ratelaar, rolklaver en boterbloem. Karakteristieke soorten zijn Echte koekoeksbloem, Kale jonker, Biezenknoppen en Moerasrolklaver. Botanische hooilanden leveren een belangrijke bijdrage aan insecten, waaronder de Grote Vuurvlinder, vogels en kleine zoogdieren. De aanwezige kruiden vormen met nectar en zaden een voedselbron, en de wat open, ijle structuur van het gewas biedt schuilgelegenheid en opwarmingsmogelijkheden voor vogels en insecten. Waterzuringrijke oevers van hooilanden kunnen gebruikt worden door Grote Vuurvlinder voor de ei-afzet.

(Nog) niet alle graslanden voldoen echter aan bovenstaande beschrijving, veelal als gevolg van verzuring, verdroging en het niet tijdig maaien van een overheersende grassoort (bijvoorbeeld witbol). Op percelen die rijk zijn aan voedingsstoffen en waarbij sprake is van een overheersende (of productieve) grassoort is het belangrijk om voedingsstoffen af te voeren en/of een dominante fase te doorbreken. Daarom wordt in het ontwikkelingspakket nadrukkelijk gestuurd op het vroeg maaien van de eerste snede op de beheereenheid en een hogere maaifrequentie. Door per maaibeurt ongeveer 5% van het bloem- en structuurrijkste deel van de beheereenheid te laten staan, geeft dit belangrijke nectarplanten de mogelijkheid om zaad te zetten en zich te verspreiden over de rest van het perceel. Daar profiteren niet alleen bloeiende planten van, maar biedt ook vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel.

Instapeisen

- Het perceel is gelegen binnen de deelgebieden 1a,1b,1c, 3 of 5 in de Weerribben en/of deelgebieden 7,11 en 12 in de Wieden
- Uit de inventarisatie van 2023 is gebleken dat het perceel een Matige botanische waarde heeft.
- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 10 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal twee keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. U maait:
  - de 1^e maaibeurt voor 1 juni
  - de 2^e maaibeurt na 1 augustus
3. U doet binnen 7 dagen na het maaien van de 1^e maaibeurt een **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop maaien is uitgevoerd
  - de datum waarop het maaien is uitgevoerd
4. U laat minimaal 5% van het bloemrijkste gewas per maaibeurt staan. Roulatie van het niet-gemaaid deel is mogelijk om opslag van struiken en bomen te voorkomen;
5. Bij de 1^e maaibeurt blijven minimaal drie meter brede randen langs watergangen staan. Deze oppervlakte telt mee voor de 5% overstaand gewas. Deze randen kunnen bij de 2^e maaibeurt meegemaaid worden.

6. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
7. Beweiding is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan; daarbuiten is (na)beweiding toegestaan mits er reeds 2 keer gemaaid en afgevoerd is in het groeiseizoen;
8. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
9. Bemesting is niet toegestaan;
10. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan m.u.v. slootbagger dat binnen vier weken met de walfrees over het land verspreid wordt;
11. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
12. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
13. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid.;
14. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13b.13.06 Ontwikkelingsbeheer botanisch hooiland t.b.v. Grote Vuurvlinder en Zwarte Stern	€ 1.506,67

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 10 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 10, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 10 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Wat is een dominant-stadium van bijvoorbeeld gestreepte witbol?

Bij graslandontwikkeling van hoogproductieve grassen naar grasland met een hoge botanische waarde, kan de ontwikkeling blijven steken in fase waarin één of enkele grassoorten overheersen. Op veengronden is dit vaak de soort gestreepte witbol, maar ook verschillende zeggens of rietgrassen kunnen erg overheersend zijn. Om deze fase te doorbreken is het nodig om vroegtijdig te maaien.

Waarom moet ik minimaal 5% laten staan?

Het laten staan van minimaal 5% van het gewas biedt dekking en voedsel aan vogels, zoogdieren en insecten. Ook geeft dit bloeiende planten in dit deel de mogelijkheid om zaad te zetten en te verspreiden over de rest van het perceel. Het advies is om het bloemrijkste deel en/of locaties waar grondbroeders hun nest hebben te laten staan.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13b7 Instandhoudingsbeheer botanisch hooiland t.b.v. Zwarte Stern

Doel

Botanische graslanden dienen om botanische waarden in stand te houden en/of om bij te dragen aan het behoud of ontwikkelen van geschikt leefgebied voor doelsoorten. Van oorsprong gaat het om bloem- en structuurrijke graslanden, vaak geel van soorten als ratelaar, rolklaver en boterbloem. Karakteristieke soorten zijn Echte koekoeksbloem, Kale jonker, Biezenknoppen en Moerasrolklaver. Botanische hooilanden leveren een belangrijke bijdrage aan insecten, waaronder de Grote Vuurvlinder, vogels en kleine zoogdieren. De aanwezige kruiden vormen met nectar en zaden een voedselbron, en de wat open, ijle structuur van het gewas biedt schuilgelegenheid en opwarmingsmogelijkheden voor vogels en insecten. Waterzuringrijke oevers van hooilanden kunnen gebruikt worden door Grote Vuurvlinder voor de ei-afzet.

Bij percelen die voldoen aan het gewenste eindbeeld verschuift het doel van het ontwikkelen van een bloemrijke vegetatie naar wordt ingezet op het in stand houden er van. Het beheer van deze percelen staat ten dienste van de Zwarte Stern. Daarom wordt in het instandhoudingspakket nadrukkelijk gestuurd op het maaien na de periode waarin de Zwarte Stern hun jongen grootbrengen. Door per maaibeurt ongeveer 5% van het bloem- en structuurrijkste deel van de beheereenheid te laten staan, geeft dit belangrijke nectarplanten de mogelijkheid om zaad te zetten en zich te verspreiden over de rest van het perceel. Daar profiteren niet alleen bloeiende planten van, maar biedt ook vogels, zoogdieren en insecten dekking en voedsel.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in het perceel zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal twee keer en voert het maaisel binnen een week af;
2. U maait:
  - o 1^e maaibeurt: vanaf 1 augustus
  - o 2^e maaibeurt: voor 15 september
3. U laat minimaal 5% van het bloemrijkste gewas per maaibeurt staan. Roulatie van het niet-gemaaide deel is mogelijk om opslag van struiken en bomen te voorkomen;
4. Bij de 1^e maaibeurt blijven minimaal drie meter brede randen langs watergangen staan. Deze oppervlakte telt mee voor de 5-10% overstaand gewas. Deze randen kunnen bij de 2^e maaibeurt meegemaaid worden.
5. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
6. Beweiding is van 1 maart tot 1 augustus niet toegestaan; daarbuiten is (na)beweiding toegestaan mits er reeds 2 keer gemaaid en afgevoerd is in het groeiseizoen;
7. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
8. Bemesting is niet toegestaan;
9. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan m.u.v. slootbagger dat binnen vier weken met de walvrees over het land verspreid wordt;
10. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
11. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
12. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
13. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13b.13.07 Instandhoudingsbeheer botanisch hooiland t.b.v. Zwarte Stern	€ 1.506,67

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Waarom moet ik minimaal 5% laten staan?

Het laten staan van minimaal 5% van het gewas biedt dekking en voedsel aan vogels, zoogdieren en insecten. Ook geeft dit bloeiende planten in dit deel de mogelijkheid om zaad te zetten en te verspreiden over de rest van het perceel. Het advies is om het bloemrijkste deel en/of locaties waar grondbroeders hun nest hebben te laten staan.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13c1 Instandhoudingsbeheer Botanische weiderand

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanisch waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Randen langs opgaande landschapselementen zijn een waardevolle combinatie, met name aan de zonzijde van het landschapselement.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De rand is minimaal 3 en maximaal 12 meter breed;
- De rand ligt aan de buitenkant van het perceel.

Pakketvoorwaarden

1. Beweiding is gedurende het hele jaar toegestaan;
2. U maait het grasland jaarlijks minimaal één keer en voert het maaisel binnen een week af;
3. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
4. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
5. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid;
6. Bemesting is niet toegestaan;
7. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
8. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
9. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13c.13.01 Instandhoudingsbeheer botanische weiderand	€ 1.318,86

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hier weer andere kruiden groeien en beschutting voor fauna biedt. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13c2   Ontwikkelingsbeheer

Botanische weiderand

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanisch waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Randen langs opgaande landschapselementen zijn een waardevolle combinatie, met name aan de zonzijde van het landschapselement.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 5 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De rand is minimaal 3 en maximaal 12 meter breed;
- De rand ligt aan de buitenkant van het perceel.

Pakketvoorwaarden

1. Beweiding is gedurende het hele jaar toegestaan;
2. U maait het grasland jaarlijks minimaal één keer en voert het maaisel af;
3. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
4. Het gras op het perceel gaat voor het grootste deel kort de winter in;
5. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid;
6. Bemesting is niet toegestaan;
7. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
8. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
9. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
A13c.13.02	Ontwikkelingsbeheer botanische weiderand	€ 659,43

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hier weer andere kruiden groeien en beschutting voor fauna biedt. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13d1 Instandhoudingsbeheer Botanische hooilandrand

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanisch waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Randen langs opgaande landschapselementen zijn een waardevolle combinatie, met name aan de zonzijde van het landschapselement.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 15 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De rand is minimaal 3 en maximaal 12 meter breed;
- De rand ligt aan de buitenkant van het perceel.

Pakketvoorwaarden

1. U maait het grasland jaarlijks minimaal één keer en voert het maaisel af;
2. De eerste maaibeurt vindt plaats 1 juli en vóór 1 oktober waarbij het gras op het perceel voor het grootste deel kort de winter ingaat;
3. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
4. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid;
5. Beweiding is gedurende het hele jaar niet toegestaan;
6. Bemesting is niet toegestaan;
7. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan, uitgezonderd slootbagger dat binnen 4 weken met de walvrees over het perceel verspreid wordt.
8. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
9. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
10. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A13d.13.01 Instandhoudingsbeheer botanische hooilandrand	€ 1.660,99

Voorheen moest ik 4 indicatorsoorten hebben op mijn perceel, waarom nu 15 soorten per 25 m²?

In de ANLb-periode 2016-2022 stond in de pakketvoorwaarden dat op het perceel in een willekeurig gekozen plek minimaal 4 soorten kruiden moesten voorkomen die op een indicatorsoortenlijst stonden. Deze kruiden zijn een indicator dat het perceel niet bemest werd, en vormen geen goede graadmeter voor de kruidenrijkdom van een perceel. Alleen de soorten op die specifieke lijst telden mee, dat vraagt dat deelnemers alle soorten moeten kunnen herkennen...

Voor de komende ANLb-periode laten we die specifieke kritische lijst los. Het aantal gaat van 4 naar 15, maar nu tellen alle inheemse soorten mee: alle kruiden en grassen, dus ook een soort als witte klaver telt mee. Op naam brengen hoeft niet, in een vlak van 5 x 5 meter moet je wel minimaal 15 verschillende soorten grassen en kruiden kunnen vinden.

Waarom is maaien pas na 15 juni toegestaan?

Doel hiervan is ervoor te zorgen dat de kruiden in de rand zaad kunnen zetten en tot bloei komen. Dit zorgt voor vergroten van de kruidenrijkdom en meer insecten.

Waarom is bloten en klepelen niet toegestaan?

Door percelen met beweiding niet te bloten, blijven de 'eilandjes' met langer gras behouden. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde. Ook deze leveren een biodiversiteitswaarde doordat hier weer andere kruiden groeien en beschutting voor fauna biedt. Daarbij zorgen bloten en klepelen ervoor dat het gras zo klein wordt geslagen, dat het niet goed af te voeren is en daarmee bemesting van het perceel ontstaat.

Waarom alleen bij daglicht maaien?

Als u in het donker maait, hebben kuikens, reekalfjes en andere fauna in uw weiland onvoldoende gelegenheid een veilige plek te zoeken.

Pakket 13d2   Ontwikkelingsbeheer

Botanische hooilandrand

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanisch waarde, ze zijn ook voor de fauna van belang. Het gaat vaak om typisch 'ouderwets' grasland met een wat pollige structuur en verspreid voorkomende kruiden. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor dieren: de aanwezige nectar trekt insecten aan die op hun beurt voedsel vormen voor diverse boerenlandvogels.

Elke plantensoort heeft een eigen bloeiperiode. Door een grote verscheidenheid aan kruiden te realiseren, draag je bij aan een zo lang mogelijke 'bloeiboog': een periode waarin kruiden tot bloei komen en met hun nectar insecten aantrekken.

Randen die worden afgesloten op percelen met een relatief hoge productie zijn vaak arm aan inheemse soorten en produceren vaak in de beginjaren nog relatief veel gewas. In deze omstandigheden krijgen inheemse grassen en kruiden vaak nog weinig kans om te kiemen. Op deze percelen is het ontwikkelingspakket botanische hooilandrand mogelijk. Hier staat een lagere vergoeding tegenover (de percelen hebben ook nog een relatief hoge gewasproductie en het eerder maaien van het grasland levert ook een voedzamere 1e snede op). Deze percelen kunnen zich doorontwikkelen naar een hoge botanische waarde en zullen dan onder pakket A13 botanisch hooilandrand ingeschaald worden.

Randen langs opgaande landschapselementen zijn een waardevolle combinatie, met name aan de zonzijde van het landschapselement.

Instapeisen

- Ongeacht ligging in de rand zijn in de periode van 1 april tot 1 oktober in een plot van 5 x 5 meter (25 m²) minimaal 5 soorten inheemse grassen en kruiden aanwezig;
- De rand is minimaal 3 en maximaal 12 meter breed;
- De rand ligt aan de buitenkant van het perceel.

Pakketvoorwaarden

1. U maait de rand jaarlijks minimaal twee keer en voert het maaisel af;
2. U maait:
  - de 1^e maaibeurt voor 1 juni
  - de 2^e maaibeurt voor 15 augustus
3. U doet binnen 7 dagen na het maaien van de 1^e maaibeurt een **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de datum waarop het maaien is uitgevoerd
4. Het gras op de beheereenheid gaat kort de winter in;
5. Beweiding van de rand is jaarrond niet toegestaan;
6. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
7. Bemesting van de rand is niet toegestaan;
8. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan;

9. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring, jacobskruid en brandnetel op maximaal 10% van de beheereenheid;
10. Bekalken met een traag werkende kalksoort (Dolokalk -korrel- of schelpenkalk) met maximaal 300kg per 2 jaar per hectare is toegestaan om verzuring tegen te gaan;
11. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid. Pleksgewijs inzaaien is na overleg, advies en akkoord van CNWO toegestaan om de kruidenrijkdom te vergroten;
12. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
A13d.13.02	Ontwikkelingsbeheer botanische hooilandrand	€ 830,49

Pakket 13d3 Vlinderstrook op botanisch grasland

Doel

Botanische graslanden zijn niet alleen belangrijk vanwege hun botanisch waarde, ze zijn ook voor insecten van belang. Insecten, waaronder vlinders, hebben een (meestal) jaarlijkse levenscyclus van ei tot volwassen 'imago'.

Het moment waarop een soort een specifieke 'ontwikkelingsfase' doormaakt verschilt sterk van soort tot soort. De ene soort legt in het voorjaar eitjes in het gras, waarna in de vroege zomer de larven groeien en zich in de zomer verpopt en het volwassen (imago) aan het eind van de zomer vliegt en als volwassen beest overwintert. Een andere soort komt pas in de zomer uit zijn pop, legt in de zomer eitjes, waarvan de larven in de herfst uitkomen en de soort als larve overwintert en in de vroege zomer pas verpopt.

De vlinderstrook biedt het hele jaar door leefgebied voor al deze insecten. De aanwezige kruiden zijn een voedselbron voor volwassen insecten, dezelfde planten kunnen ook als voedsel dienen voor de larven. Daarnaast zorgt het jaarrond aanbod voor langer gras voor voldoende dekking voor veel soorten. De overgangen van ongemaaid naar gemaaid grasland zorgen voor microklimaat waar veel insecten van profiteren.

Instapeisen

- De vlinderstrook heeft een minimale oppervlakte van 0,1 hectare met een minimale breedte van 2 meter;
- De vlinderstrook beslaat minimaal 10% tot maximaal 20% van het onderliggende perceel;
- Het pakket moet cumuleren met de beheerpakketten vallende onder A13a of A13b;
- De rest van het onderliggende perceel wordt minimaal 2 keer per jaar gemaaid;
- Minimaal 50% van de vlinderstrook ligt het grootste deel van de dag in de zon;
- De vlinderstrook mag overlappen met de 5% die sowieso bij elke maaibeurt blijft staan.

Pakketvoorwaarden

11. U verdeelt de vlinderstrook in twee gelijke delen (elk deel is 50% van de oppervlakte van de vlinderstrook). U maait elk deel van de vlinderstrook één maal per jaar, waarbij u het ene deel met de 1e snede van het onderliggende perceel meemaait en het andere deel van de vlinderstrook met de laatste snede meemaait. In eventuele tussenliggende sneden maait u de gehele vlinderstrook niet;
12. Het gemaaide gewas voert u binnen een week na het maaien af;
13. Bloten en klepelen is niet toegestaan;
14. De ligging van de vlinderstrook kan jaarlijks rouleren. Roulatie vindt alleen plaats bij de 1^e snede;
15. Gebruik van chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
16. Beweiding is gedurende het hele jaar niet toegestaan. In geval van beweiding op het onderliggende beheerperceel wordt de vlinderstrook uitgerasterd;
17. Bemesting is niet toegestaan;
18. Het opbrengen van bagger is niet toegestaan;
19. Het grasland mag niet worden gescheurd, gefreesd of heringezaaid;
20. Werkzaamheden zijn alleen toegestaan bij daglicht.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
Z13d.13.02 Vlinderstrook op botanisch grasland	€ 700

Pakket 15 Wintervoedselakker

Doel

Een wintervoedselveldje is een perceel of strook waar granen en andere zaaddragende planten (bijvoorbeeld bladrammenas) niet worden geoogst of ondergeploegd, maar tot in het vroege voorjaar blijven staan. Ze vormen van de herfst tot het vroege voorjaar een rijke voedselbron voor zaadetende vogels zoals geelgors, ringmus, vink, kneu, keep en groenling en bieden ook dekking voor hen in het winterhalfjaar. Er worden ook kruiden meegezaaid die voor, tijdens en na de bloeiperiode belangrijk zijn voor insecten. Belangrijk is dat er op tijd gezaaid wordt, zodat de planten tot zaadzetting komen.

Instapeisen

- De beheereenheid is maximaal 2 hectare groot;
- Bij percelen groter dan 1 hectare dient het wintervoedselveldje gecombineerd te worden met een kruidenrijke akkerrand van minimaal 0,2 hectare.

Pakketvoorwaarden

1. Het wintervoedselveldje bestaat van 1 juni tot 15 maart uit het door CNWO voorgeschreven wintervoedselmengsel;
2. U neemt een rustperiode in acht gedurende 1 mei tot 15 maart;
3. In de rustperiode vinden in de beheereenheid geen bewerkingen en/of beweiding plaats;
4. De beheereenheid wordt jaarlijks opnieuw ingezaaid;
5. U zaait de beheereenheid tussen 16 maart en 30 april;
6. Rouleren van de beheereenheid is toegestaan om onkruiddruk beheersbaar te houden, aangepaste locatie in overleg met CNWO en uiterlijk op 1 maart bekend bij CNWO;
7. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A15a Wintervoedselakker, 1 juni tot 15 maart	€ 2.121,00

Waarom moet de wintervoedselakker jaarlijks opnieuw ingezaaid worden?

Een wintervoedselakker kan meerdere jaren op één plek liggen, maar planten met zaden zoals granen nemen na één jaar zonder herinzaai snel af en vergrassing neemt toe. Daarom wordt deze jaarlijks opnieuw ingezaaid.

Waarom is het belangrijk om tijdig in te zaaien?

Door voor 1 mei in te zaaien zorgt u ervoor dat het gewas tot bloei en zaadzetting kan komen. Door gebruik te maken van een vals zaaibed, vermindert u ongewenste kruiden. In ons zaaiadvies (volgt uiterlijk februari 2023 op onze website) vindt u meer adviezen voor de aanleg van een wintervoedselveldje.

Advies: roulatie bij veronkruiding

Meerdere jaren een wintervoedselakker op dezelfde plek kan in sommige gevallen leiden tot een hoger aandeel aan ongewenste kruiden en grassen (bijv. kweek). Dit is voor u als deelnemer ongewenst en het leidt vaak ook tot een minder voedselleverend gewas voor de vogels. Als zich een dergelijke situatie (dreigt) voordoet kan de beheereenheid verplaatst worden om zo de onkruiddruk te verminderen. Dit betekent het (tijdelijk) stoppen met het beheerpakket op het specifieke perceel en deze waar mogelijk te verplaatsen naar een ander (deel) van het perceel. Overleg voor 1 maart van het betreffende jaar met CNWO over de mogelijkheden.

Pakket 16 Vogelakker

Doel

Vogelakkers zijn bedoeld oorspronkelijk ontwikkeld voor uitgestrekte, open akkerbouwgebieden maar deze maatregel kan ook in het kleinschalig cultuurlandschap van meerwaarde zijn voor (akker)vogels zoals Ringmus, Geelgors, Keep, Vink en Groenling. Ook soorten als Torenvalk en Steenuil kunnen profiteren van deze maatregel vanwege een verhoogd muizenaanbod.

Een vogelakker is een volveldse, meerjarige maatregel die bestaat uit een afwisseling van:

- stroken met een meerjarig eiwitgewas, bij voorkeur luzerne of anders rode klaver
- stroken kruidenrijke akkerranden ingezaaid met een mengsel van grassen, granen en kruiden.

Het aandeel luzerne of rode klaver in de vogelakker bedraagt maximaal 66% van de oppervlakte, het aandeel kruidenrijke akkerranden minimaal 33%. De stroken met luzerne of rode klaver worden maximaal 3 keer per jaar gemaaid en kunnen worden benut als groenvoer in de veehouderij. Bij het maaibeheer wordt rekening gehouden met de broedcyclus van vogels. De kruidenrijke akkerranden kunnen fungeren als (winter)voedsel voor vogels en worden dus grotendeels niet geoogst of gemaaid.

Om goed te functioneren moeten vogelakkers meerdere jaren op dezelfde plek liggen, zodat de insecten- en muizenpopulatie zich kunnen opbouwen. Een vogelakker moet na een paar jaar vernieuwd of verplaatst worden. Voor het laatste jaar kan pakketvariant b gebruikt worden, zodat in het najaar de grond bewerkt kan worden.

Instapeisen

- Het pakket is alleen blokvormig mogelijk, voor maximaal circa 3 ha;
- Het pakket ligt minimaal 3 jaar op dezelfde plek;
- Pakketvariant b is alleen mogelijk als laatste jaar vogelakker, zodat het perceel klaar kan worden gemaakt voor een nieuwe teelt of vernieuwing van de vogelakker.

Pakketvoorwaarden

1. De vogelakker bestaat van 1 juni tot 31 december uit een combinatie van een eiwitgewas (luzerne of rode klaver) en het door CNWO voorgeschreven mengsel voor de kruidenrijke akkerranden. Bij pakketvariant b (laatste jaar) is deze periode 1 juni tot 15 augustus;
2. U teelt de eiwitgewassen en akkerranden in stroken naast elkaar waarbij het aandeel eiwitgewas maximaal 66% van de oppervlakte bedraagt en het aandeel natuurbraak minimaal 33%;
3. Beweiding is niet toegestaan;
4. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan.

Eiwitgewas

5. U maait het eiwitgewas (luzerne of rode klaver) jaarlijks minimaal één keer en maximaal 3 keer waarbij u het maaisel afvoert;
6. De eerste maaibeurt van het eiwitgewas vindt plaats ná 1 juni;
7. Er zit minimaal 45 dagen tussen de maaibeurten;
8. Bemesting is enkel éénmaal per jaar toegestaan op het deel met eiwitgewas als voldaan wordt aan de volgende voorwaarden:
  - Binnen 2 dagen na een maaibeurt
  - Alleen bemesting met rundermest

Kruidenrijke akkerranden

9. U zaait de akkerranden in met het door CNWO voorgeschreven mengsel;
10. De minimale breedte van de afzonderlijke akkerranden is 6 meter;
11. De akkerranden mogen bij de laatste maaibeurt van het eiwitgewas voor maximaal de helft van de breedte per akkerrand meegemaaid worden. Dat is ook het moment om eventueel de gemaaide helft opnieuw in te zaaien.
12. Maaien op een ander moment dan hierboven beschreven is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijs maaien van probleemkruiden na overleg en akkoord van CNWO.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
A16a	Vogelakker, meerjarig	€ 2.039,50
A16b	Vogelakker, laatste jaar	€ 2.039,50

Waarom mag ik het eiwitgewas pas na 1 juni maaien?

Maaien na 1 juni geeft veel broedvogels de kans om veilig een 1^e broedsel groot te brengen. Daarnaast biedt het eiwitgewas door de structuur al leefgebied voor insecten. Als het maaien verder uitgesteld wordt komt het eiwitgewas ook in bloei wat een hoge aantrekkingskracht heeft op insecten.

Waarom moet er minimaal 45 dagen tussen de maaibeurten van het eiwitgewas zitten?

Oorspronkelijk is het pakket ontwikkeld voor het veilig vliegvlug laten worden van nesten van de veldleeuwerik. Een veldleeuwerik heeft meestal 2 tot 3 legsels per jaar. In totaal heeft een veldleeuwerik 45 dagen nodig om zijn jongen vliegvlug te krijgen. Daarnaast zorgt voldoende tijd tussen twee maaibeurten voor een goede ontwikkeling van het gewas waar veel dieren van profiteren. Zeker als het gewas ook in bloei komt.

Waarom is bemesten alleen toegestaan binnen 2 dagen na een maaibeurt?

Pas gemaaid land is een aantrekkelijke plek voor broedvogels zoals de veldleeuwerik om een nest te maken. Om de veldleeuwerik op pas gemaaid land een grote kans op broedsucces te geven is het van belang om de werkzaamheden (maaien en bemesten) in een zo kort mogelijke periode te doen, zodat er snel weer rust op het land is.

Pakket 19 Kruidenrijke akkerrand

Doel

In kleinschalige landschappen hebben meerjarige kruidenrijke akkerranden een belangrijke functie als voedselbron en schuilgelegenheid voor diverse soorten vogels, waaronder Geelgors, Ringmus en Steenuil, zoogdieren, insecten en amfibieën.

In kruidenrijke akkerranden wordt geen gewas geteeld. Ze worden ingezaaid met een meerjarig mengsel van grassen, kruiden en granen en worden vervolgens meerdere jaren achtereen op een extensieve manier beheerd. Het meerjarige karakter van de akkerranden zorgt ervoor dat de insecten- en muizenpopulaties zich kunnen opbouwen om als voedsel te dienen voor verschillende doelsoorten.

Ook kunnen akkerranden langs landschapselementen en waterlopen dienen als middel om uitspoeling van meststoffen en drift bij chemische bestrijding in de akker naar het element en/of de waterloop toe te verminderen. De natuurlijke vijanden die door de kruiden en structuur van akkerrand aangetrokken worden kunnen bovendien bijdragen aan een verminderde noodzaak voor chemische bestrijding in het naastgelegen gewas.

Instapeisen

- Een kruidenrijke akkerrand is minimaal 3 meter en maximaal 12 meter breed;
- De rand kan ook blokvormig worden aangelegd, de maximale oppervlakte is dan 2 hectare.

Pakketvoorwaarden

1. De beheereenheid bestaat van 1 juni tot 15 augustus minimaal 2 jaar daarna uit het door CNWO voorgeschreven mengsel voor kruidenrijke akkerranden;
2. U laat minimaal 66% van de akkerrand minimaal 3 jaar staan. De andere maximaal 33% mag u jaarlijks onderwerken en opnieuw inzaaien tussen 15 augustus en 15 oktober. Geheel opnieuw inzaaien is, na goedkeuring van CNWO, mogelijk indien de akkerrand door omstandigheden niet tot ontwikkeling is gekomen;
3. U zaait de akkerrand in tussen 16 maart en 30 april met het door CNWO aangegeven zaadmengsel en bijbehorende zaaidichtheid. Bij vernieuwing van een (deel van een) meerjarige rand, zaait u in tussen 15 augustus en 15 oktober;
4. Verplaatsing van de rand bij vernieuwing van de rand is mogelijk, mits de nieuw beoogde locatie in overleg is met CNWO en vóór 15 juni bekend is bij CNWO;
5. Vanaf het tweede jaar na inzaai mag u maximaal 33% van de akkerrand jaarlijks 1 keer maaien tussen 1 augustus en 1 maart waarbij u het gewas afvoert. Het gemaaide deel kan tussen de jaren rouleren;
6. Beweiding is niet toegestaan;
7. Bemesting en/of het opbrengen van bagger is niet toegestaan;
8. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
9. U gebruikt de beheereenheid niet als wendakker en/of als transportroute.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A19a Kruidenrijke akkerrand	€ 2.868,94

Waarom moet ik minimaal 66% van de kruidenrijke rand laten staan?

Door niet jaarlijks de hele rand opnieuw in te zaaien, vinden vogels, zoogdieren en insecten ook in de periode van maart tot juli voldoende dekking en voedsel. Ook draagt het laten staan van een gewas bij aan de opbouw van insecten- en muizenpopulaties die weer dienen als voedsel voor veel vogelsoorten.

Waarom mag ik jaarlijks maar maximaal 33% van de akkerrand maaien en waarom moet ik dat gewas afvoeren?

De akkerranden geven voedsel en dekking in zowel het broedseizoen als in de winter. Door het grootste deel van de rand jaarrond te laten staan kunnen insectenpopulaties hier ongestoord in ontwikkelen die weer als voedsel dienen voor verschillende diersoorten en een positieve bijdrage kunnen leveren aan de vermindering van ongewenste insecten in de aangrenzende gewassen. Door een klein deel jaarlijks te maaien wordt er extra variatie in structuur gecreëerd. Het laten liggen van het maaisel zorgt voor een opeenstapeling van materiaal en voedingsstoffen op de bodem. Dit stimuleert de groei van ongewenste ruigtekruiden als brandnetel en akkerdistel. Door het maaisel af te voeren krijgt de bodem voldoende licht en kunnen akkerkruiden zich goed ontwikkelen.

Wat moet ik doen als mijn akkerrand volstaat met melganzevoet?

Als de ingezaaide akkerrand in de beginfase geheel overwoekerd wordt met melganzevoet, is dat voor de fauna niet problematisch. Veel vogels eten de melganzevoet graag. Als u toch graag actie wil ondernemen, dan kunt u vóórdat de melganzevoet tot bloei komt de strook maaien of bloten. Dit doet u dan op voldoende hoogte zodat u de knoppen verwijderd, maar de ingezaaide kruiden alsnog tot bloei kunnen komen. In dat geval dient er eerst goedkeuring voor gevraagd en ontvangen te worden van CNWO. Na het 1^e jaar zult u zien dat de rand in de meeste gevallen zich ontwikkelt naar een diverse, kruidenrijke rand.

In ons zaaiadvies (volgt uiterlijk februari 2023 op onze website) vindt u meer adviezen voor goed akkerrandenbeheer.

Pakket 43 Bloemenblok

Introductie

Bloemenblokken bieden voedsel, veiligheid en voortplantingshabitat. Vogels vinden er veilige broedgelegenheden en voedsel voor kuikens. De jongen van boerenlandvogels eten in de eerste twee weken van hun leven voornamelijk insecten. Dit eiwitrijke voedsel is essentieel voor de groei van kuikens. Daarnaast is er volop zaad te vinden in de herfst en winter én bladgroen aan het einde van de winter als de zaden op raken. Bovendien biedt de begroeiing dekking tegen predatoren en slechte weersomstandigheden. Er zijn vele vogelsoorten die van een bloemenblok kunnen profiteren. Ook vlinders, bijen en hommels profiteren van het grote aanbod van bloemen.

Instapeisen

- Een bloemenblok is minimaal 20 meter breed en minimaal 0,5 ha groot;
- Een bloemenblok ligt meerdere jaren op één plek.

Pakketvoorwaarden

1. De beheereenheid bestaat van 1 juni tot 15 augustus minimaal 2 jaar daarna uit het door CNWO voorgeschreven mengsel voor kruidenrijke akkerranden;
2. U zaait het bloemenblok in tussen 16 maart en 30 april met het door CNWO aangegeven zaadmengsel en bijbehorende zaaidichtheid. U maakt hierbij gebruik van een vals zaaibed. Bij vernieuwing van (een deel van een) het bloemenblok, zaait u in tussen 15 augustus en 15 oktober;
3. Elk jaar wordt de helft van ieder bloemenblok ondergewerkt en opnieuw ingezaaid. In het tweede jaar de eerste helft, in het derde jaar de andere helft en in het vierde jaar weer de eerste helft. Hierdoor ontstaat er de nodige variatie in begroeiing. Let op dat er bij het halveren van het bloemenblok geen smalle stroken ontstaan;
4. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
5. Bemesting en/of het opbrengen van bagger is niet toegestaan;
6. Beweiding is niet toegestaan;
7. U gebruikt de beheereenheid niet als wendakker en/of als transportroute.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
A43a Bloemenblok	€ 2.868,94

Pakket 20 Hakhoutbeheer (jaarlijks beheer)

Doel

Hakhoutbeheer is een eeuwenoude techniek van het beheren van bomen en struiken. Door de beplanting periodiek (eens in de circa 6 – 18 jaar) op een tiental centimeter boven de grond af te zagen (dit noemen we afzetten), loopt de stam weer uit met meerdere vertakkingen. Dit beheer passen we toe op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen/houtsingels.

Het effect van hakhoutbeheer is dat er gelaagdheid in de houtwal en houtsingel ontstaat: een kruidlaag, struiklaag en boomlaag. Zonder hakhoutbeheer verandert het landschapselement in een bomenrij zonder onderbegroeiing. Landschapselementen met hakhoutbeheer zijn van belang voor diverse vogels, vleermuizen, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Ze bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid en zorgen ook voor een aantrekkelijk cultuurlandschap.

Instapeisen

- De houtwal of houtsingel is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 25 meter;
- De minimale breedte is 3 meter, de maximale breedte is 15 meter;
- Het element bestaat uit een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken waarbij minimaal 80% uit hakhout bestaat, de rest mag uit overstaanders bestaan;
- Het element is periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal per 6 – 18 jaar, met uitzondering van eventuele overstaanders (bomen die u spaart). Er is geen achterstallig onderhoud.
- In geval van sterke aanwezigheid van ongewenste houtsoorten en/of het ontbreken van een struiklaag wordt een beheerplan opgesteld waarin afspraken gemaakt worden hoe deze in de beheerperiode aangepakt worden

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement langs openbare paden en wegen controleert op hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele ongewenste houtsoorten verwijdert;
2. Snoei- en zaag werkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
3. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terugsnijden;
4. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
5. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
6. Als het element is voorzien van een wallichaam, houdt u deze in stand;
7. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
8. Er is geen ongewenst materiaal en/of afval aanwezig in de houtwal;
9. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
10. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
11. Bemesting is niet toegestaan;
12. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
13. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

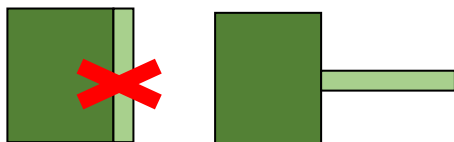

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
L20a.13.01	Hakhoutbeheer, jaarlijks beheer, zonder aanpalend beheer	€ 1.000
L20a.13.02	Hakhoutbeheer, jaarlijks beheer, met éénzijdig aanpalend beheer	€ 1.400
L20a.13.03	Hakhoutbeheer, jaarlijks beheer, met tweezijdig aanpalend beheer	€ 1.800

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het landschapselement geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand.

Wat houdt aaneengesloten in?

Dat het element aaneengesloten is, betekent dat er geen gaten van meer dan 3 meter in de beplanting zitten. Het element moet een geheel vormen. Bij een doorgang van meer 3 meter knippen we het landschapselement op in twee beheereenheden.

Wanneer beschouwd CNWO iets als achterstallig onderhoud?

Als er geen of te weinig onderhoud aan een landschapselement is geweest, waardoor er schade is of kan ontstaan die voorkomen had kunnen worden bij goed beheer. In dit beheerpakket kan het gaan om elementen waar dusdanig lang geen hakhoutbeheer is uitgevoerd, dat er geen ondergroei (struiklaag) aanwezig is, of waar alle beplanting is doorgesloten tot opgaande bomen. Het behoud van enkele overstaanders (bomen die blijven staan bij een onderhoudsbeurt) is wel gewenst.

Pakket 20 Hakhoutbeheer (periodiek beheer)

Doel

Hakhoutbeheer is een eeuwenoude techniek van het beheren van bomen en struiken. Door de beplanting periodiek (eens in de circa 6 – 18 jaar) op een tiental centimeter boven de grond af te zagen (dit noemen we afzetten), loopt de stam weer uit met meerdere vertakkingen. Dit beheer passen we toe op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen/houtsingels.

Het effect van hakhoutbeheer is dat er gelaagdheid in de houtwal en houtsingel ontstaat: een kruidlaag, struiklaag en boomlaag. Zonder hakhoutbeheer verandert het landschapselement in een bomenrij zonder onderbegroeiing.

Landschapselementen met hakhoutbeheer zijn van belang voor diverse vogels, vleermuizen, amfibieën, insecten en kleine zoogdieren. Ze bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid en zorgen simpelweg ook voor een aantrekkelijk cultuurlandschap.

Instapeisen

- De houtwal of houtsingel is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 25 meter;
- De minimale breedte is 3 meter, de maximale breedte is 15 meter;
- Het element bestaat uit een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken;
- Het element is periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal per 6 – 18 jaar, met uitzondering van eventuele overstaanders (bomen die u spaart). Er is geen achterstallig onderhoud en de houtwal heeft het karakter van een houtwal.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement controleert op dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. Daarnaast verricht u tijdens de contractperiode éénmaal groot onderhoud: het afzetten van de beplanting;
3. U beheert ten minste 80% van de oppervlakte als hakhout, de rest mag als overstaander blijven staan;
4. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
5. Het afzetten van het element en overige snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
6. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terug snoeien;
7. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
8. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (afzetten) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd

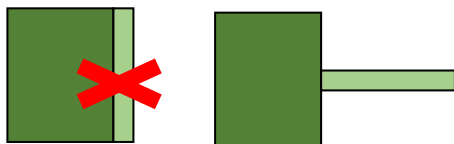
- de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
- 9. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
- 10. Als het element is voorzien van een wallichaam, houdt u deze in stand;
- 11. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
- 12. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
- 13. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
- 14. Bemesting is niet toegestaan;
- 15. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
- 16. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
L20c.13.01	Hakhoutbeheer, periodiek beheer, zonder aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.000 Periodiek: € 22.551,12
L20c.13.02	Hakhoutbeheer, periodiek beheer, met éénzijdig aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.400 Periodiek: € 22.551,12
L20c.13.03	Hakhoutbeheer, periodiek beheer, met tweezijdig aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.800 Periodiek: € 22.551,12

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het landschapselement geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand.

Wat houdt aaneengesloten in?

Dat het element aaneengesloten is, betekent dat er geen gaten van meer dan 3 meter in de beplanting zitten. Het element moet een geheel vormen. Bij een doorgang van meer dan 3 meter knippen we het landschapselement op in twee beheereenheden.

Wanneer beschouwd CNWO iets als achterstallig onderhoud?

Als er geen of te weinig onderhoud aan een landschapselement is geweest, waardoor er schade is of kan ontstaan die voorkomen had kunnen worden bij goed beheer. In dit beheerpakket kan het gaan om elementen waar dusdanig lang geen hakhoutbeheer is uitgevoerd, dat er geen ondergroei (struiklaag) aanwezig is, of waar alle beplanting is doorgesloten tot opgaande bomen. Het behoud van enkele overstaanders (bomen die blijven staan bij een onderhoudsbeurt) is wel gewenst.

Denkt u aan de juiste vergunningen en/of ontheffingen?

Afhankelijk van de oppervlakte, locatie en type beheer kunnen vergunningen en/of ontheffingen nodig zijn voor periodiek onderhoud. U bent zelf verantwoordelijk voor het (tijdig) verkrijgen van de juiste documenten voor de zaagwerkzaamheden.

Pakket 21 Beheer van knotbomenrijen

Doel

Knotbomenrijen zijn kenmerkend voor ons agrarische cultuurlandschap. Knotten houdt in feite niets anders in dan de boom eens in de paar jaar van zijn kruin ontdoen waarna deze weer uitloopt. De meest bekende soorten zijn wilg, eik, els, es of populier. Knoteiken zijn langzame groeiers en worden één keer in de 10 – 15 jaar geknot. Bij knotessen en -elzen eens in de 5 – 8 jaar en knotwilgen en – populieren eens in de 4 – 6 jaar.

Vooraf oude knotbomen zijn waardevol voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedplek voor soorten als de Steenuil die gebruik maakt van aanwezige holtes. De vroeg in het voorjaar bloeiende wilgen zijn daarnaast belangrijk voor wilde bijen en andere insecten die van stuifmeel en nectar leven. De wat ruigere strook tussen de knotbomen biedt een goede leefomgeving voor muizen en grote insecten die op hun beurt weer als voedsel dienen voor de Steenuil.

Instapeisen

- De knotbomenrij is lijnvormig;
- Het gaat om minimaal 5 knotbomen;
- De onderlinge afstand is minimaal 3 meter en maximaal 10 meter;
- De knotboom is een inheemse boom waarvan de stam periodiek op een hoogte van minimaal 1 meter boven het maaiveld is afgezet, er is geen achterstallig onderhoud.

Pakketvoorwaarden

1. U knot alle bomen eens per 3 jaar, waarbij u per knotronde maximaal 50% van de bomen knot. De geknotte bomen moeten rouleren tussen de verschillende knotrondes;
2. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
3. Het knotten vindt alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
4. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
5. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (knotten) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - het aantal bomen dat is geknot
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
6. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
7. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
8. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
9. Bemesting is niet toegestaan;
10. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
11. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / stuks
L21a.13.01 Knotboom stamdiameter <20 cm	€ 10,01
L21a.13.02 Knotboom stamdiameter 20-60 cm	€ 29,25
L21a.13.03 Knotboom stamdiameter >60 cm	€ 38,93

Waarom mag ik niet alle bomen in een keer knotten?

Voor het behoud van schuil- en nestgelegenheid van de Steenuil (en andere holenbroeders) is het belangrijk om niet alle knotbomen in de rij te gelijk te knotten. Ook is de wilg een van de eerste lentebloeiers. Door het werk gefaseerd uit te voeren, zijn er in het vroege voorjaar voldoende wilgenkatjes met stuifmeel beschikbaar voor wilde bijen. Knot bij voorkeur de helft van de bomen en 2 tot 3 jaar later de andere helft.

Advies: niet te kort afzagen

Zaag de takken af op 5 – 10 centimeter van de kruin, zodat een stompje tak blijft staan. De knotboom loopt weer uit via de zijkanten van de tak. Ook ontstaan hierdoor sneller holten die gunstig zijn voor soorten die in holtes broeden.

Pakket 22a Knip- of scheerheg (jaarlijks beheer)

Doel

Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Ze komen overal voor, maar zijn vooral te vinden rondom boomgaarden bij boerderijen. Knip- en scheerheggen zijn van belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedgebied voor struweelvogelsoorten en als leefgebied voor vele soorten insecten en daarmee weer als voedselgebied voor vleermuizen. Ze worden door vleermuizen gebruikt als oriëntatiestructuur.

Instapeisen

- De heg is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 50 meter;
- De heg is niet op een erf gelegen;
- De heg ligt rondom een half- of hoogstamboomgaard en/of langs een weg/pad. Als dit niet het geval is, is alleen pakket 28b mogelijk (eens per 2 of 3 jaar knippen of scheren);
- De heg bestaat uit inheemse soorten.

Pakketvoorwaarden

1. U knipt of scheert de heg jaarlijks éénmaal aan drie zijden van de heg;
2. Onderhoudswerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 15 juli en 15 maart;
3. Na het knippen of scheren heeft de heg een hoogte van minimaal 0,8 meter en maximaal 1,5 meter;
4. Het gebruik van een klepelmaaier is niet toegestaan;
5. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af;
6. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
7. Het is niet toegestaan het raster aan de heg te bevestigen;
8. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
9. Bemesting is niet toegestaan;
10. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
11. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / m ¹
L22a Knip- of scheerheg, jaarlijks beheer	€ 4,34

Waarom is de heg alleen toegestaan rondom een boomgaard en/of langs een weg/pad?

Een knip- en scheerheg die jaarlijks wordt gesnoeid komt in het voorjaar niet tot bloei en draagt in het najaar geen bessen. Daarnaast zijn dergelijke heggen vaak erg smal, waardoor de heg minder geschikt is als nestgelegenheid. Gecombineerd zorgt dit ervoor dat de biodiversiteitswaarde lager is dan een knip- of scheerheg die om de 2-3 jaar gesnoeid wordt (pakket 22b).

Dergelijke knip- en scheerheggen komen van oudsver veel voor rondom boomgaarden en lagen paden. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt willen we deze heg dan ook niet uitsluiten.

Pakket 22b Knip- of scheerheg (2-3 jaarlijks beheer)

Doel

Heggen zijn al eeuwen te vinden in het Nederlandse cultuurlandschap. Ze komen overal voor, maar zijn vooral te vinden rondom boomgaarden bij boerderijen. Knip- en scheerheggen zijn van belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als broedgebied voor struweelvogelsoorten en als leefgebied voor vele soorten insecten en daarmee weer als voedselgebied voor vleermuizen. Ze worden door vleermuizen gebruikt als oriëntatiestructuur.

Door een heg niet jaarlijks te knippen kan deze meer 'uitbollen'. De struiken in de heg krijgen daarmee de tijd en ruimte om te bloeien en vrucht te dragen wat erg gunstig is voor vogels en insecten. In het tweede of derde jaar kan de heg weer teruggesnoeid worden naar oorspronkelijke proporties.

Instapeisen

- De heg is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 50 meter;
- De heg is niet op het erf gelegen;
- De heg bestaat uit inheemse soorten.

Pakketvoorwaarden

1. U knipt of scheert de heg éénmaal in de 2 tot 3 jaar aan drie zijden van de heg;
2. Onderhoudswerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 15 juli en 15 maart;
3. Na het knippen of scheren heeft de heg een hoogte van minimaal 0,8 meter en maximaal 1,5 meter;
4. Het gebruik van een klepelmaaier is niet toegestaan;
5. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af;
6. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (knippen of scheren) melding daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  7. het nummer van de beheereenheid
  8. de lengte waarop onderhoud is uitgevoerd
  9. de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
10. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
11. Het is niet toegestaan het raster aan de heg te bevestigen;
12. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
13. Bemesting is niet toegestaan;
14. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
15. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / m ¹
L22b Knip- of scheerheg, 2-3 jaarlijks beheer	€ 2,80

De heg ligt op de erfgrens, mag dit?

Dit landschapselement is vaak een grensgeval. Als de heg duidelijk de begrenzing vormt van de tuin of het erf, dan hoort het niet thuis in het ANLb. Leidend is of RVO.nl het element heeft opgenomen in de zogenaamde 'landschapslaag'.

In de praktijk bestaan erf-heggen vaak uit beuk, haagbeuk of liguster. Deze leveren zeker wel een bijdrage aan de biodiversiteit, maar is niet waar het ANLb voor is bedoeld.

Pakket 23a Struweelhaag (periodiek beheer)

Doel

Struweelhagen onderscheiden zich van de knip- en scheerhaag door de extensievere vorm van beheer. Het zijn vrij uitlopende hagen van vooral doornige struiken zoals meidoorn en sleedoorn.

Deze doornige hagen vormen een belangrijk leefgebied voor soorten die struwelen nodig hebben, zoals de grauwe klauwier en de grasmus. Ze bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid en zorgen simpelweg ook voor een aantrekkelijk cultuurlandschap.

Instapeisen

- De struweelhaag is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 25 meter;
- De minimale breedte is 3 meter;
- De struweelhaag bestaat uit een inheemse soorten, waarvan minimaal 60% uit doornige struiken.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. U zet de struweelhaag tijdens de contractperiode éénmaal af;
3. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden: het afzetten van de haag. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
4. Snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
5. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terugsnoeien;
6. Na het snoeien heeft de struweelhaag een hoogte van tenminste 1 meter en een breedte van tenminste 0,8 meter;
7. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnippert, voert u de snippers af.
8. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (snoeien) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
9. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
10. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
11. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
12. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
13. Bemesting is niet toegestaan;
14. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
15. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
L23a.13.01	Struweelhaag, periodiek beheer, zonder aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.000 Periodiek: € 22.551,12
L23a.13.02	Struweelhaag, periodiek beheer, met éénzijdig aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.400 Periodiek: € 22.551,12
L23a.13.03	Struweelhaag, periodiek beheer, met tweezijdig aanpalend beheer	Jaarlijks: € 1.800 Periodiek: € 22.551,12

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het landschapselement geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand.

Wat houdt aaneengesloten in?

Dat het element aaneengesloten is, betekent dat er geen gaten van meer dan 3 meter in de beplanting zitten. Het element moet een geheel vormen. Bij een doorgang van meer 3 meter knippen we het landschapselement op in twee beheereenheden.

Denkt u aan de juiste vergunningen en/of ontheffingen?

Afhankelijk van de oppervlakte, locatie en type beheer kunnen vergunningen en/of ontheffingen nodig zijn voor periodiek onderhoud. U bent zelf verantwoordelijk voor het (tijdig) verkrijgen van de juiste documenten voor de zaagwerkzaamheden.

Pakket 23c Struweelhaag (jaarlijks beheer)

Doel

Struweelhagen onderscheiden zich van de knip- en scheerhaag door de extensievere vorm van beheer. Het zijn vrij uitlopende hagen van vooral doornige struiken zoals meidoorn en sleedoorn.

Deze doornige hagen vormen een belangrijk leefgebied voor soorten die struwelen nodig hebben, zoals de Grauwe klauwier, Braamsluiper en de Grasmus. Ze bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid en zorgen ook voor een aantrekkelijk cultuurlandschap.

Instapeisen

- De struweelhaag is vrijliggend, lijnvormig en aaneengesloten;
- De minimale lengte is 25 meter;
- De minimale breedte is 3 meter;
- De struweelhaag bestaat uit inheemse soorten.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u eventuele exoten verwijdert;
2. Eventuele snoei- en zaagwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
3. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terugsnijden;
4. Na het snoeien heeft de struweelhaag een hoogte van tenminste 1 meter en een breedte van tenminste 0,8 meter;
5. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
6. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (snoeien) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
7. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
8. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
9. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
10. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
11. Bemesting is niet toegestaan;
12. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
13. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
L23c.13.01	Struweelhaag, jaarlijks beheer, zonder aanpalend beheer	€1.000
L23c.13.02	Struweelhaag, jaarlijks beheer, met éénzijdig aanpalend beheer	€1.400
L23c.13.03	Struweelhaag, jaarlijks beheer, met tweezijdig aanpalend beheer	€1.800

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het landschapselement geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand.

Wat houdt aaneengesloten in?

Dat het element aaneengesloten is, betekent dat er geen gaten van meer dan 3 meter in de beplanting zitten. Het element moet een geheel vormen. Bij een doorgang van meer 3 meter knippen we het landschapselement op in twee beheereenheden.

Pakket 24 Struweelrand

Doel

Een struweelrand kan zich ontwikkelen vanuit een extensief beheerde situatie, bijvoorbeeld onder een rasterdraad, op een steilrand of in een droge greppel, maar ook aangeplant worden. Afhankelijk van het beheer ontstaan dan randen die vooral bestaan uit ruigtekruiden, struiken of een combinatie van beide. Een struweelrand kan vrijliggend zijn, maar ook tegen een ander element aanliggen, als overgang van een houtsingel, knobbelenrij of bosje naar het aangrenzende intensiever gebruikte grasland.

Struweelranden leveren een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit doordat ze een leefgebied bieden aan vogels als Braamsluiper, Grasmus, Grauwe klauwier en Geelgors en voor amfibieën als de boomkikker als er een poel in de directe nabijheid is.

Door het extensieve beheer van deze randen is er veel rust en dekking. Bloeiende ruigtekruiden trekken veel nectardrinkende insecten, en daarmee insectenetende vogels. Solitaire struiken en bomen zijn voor vogels ideale zangposten en bieden nestgelegenheid.

Instapeisen

- De struweelrand is voorzien van rasterpalen aan de zijden die grenzen aan landbouwgrond;
- De minimale lengte is 25 meter;
- De minimale breedte is 1 meter.

Pakketvoorwaarden

1. U maait 50% van struweelrand éénmaal in de drie jaar. De rest van de oppervlakte wordt voor ongemoeid gelaten. Het te maaien deel mag daar niet rouleren;
2. Het uitvoeren van de maaiwerkzaamheden is alleen toegestaan in de periode tussen 1 november en 15 maart;
3. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden: Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
4. Het gebruik van een klepelmaaier is niet toegestaan;
5. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
6. U voert het maaisel af;
7. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (snoeien en/of maaien) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
8. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
9. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
10. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
11. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
12. Bemesting is niet toegestaan;
13. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
14. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
L24a Struweelrand	€ 1.091,76

Hoe leg ik een struweelrand aan?

Als u start met een nieuwe struweelrand, dan kan dat heel eenvoudig door rasterpalen te plaatsen en verspreid over de rand enkele meidoornstruiken (2-jarig bosplantsoen) te planten. Als het perceel niet beweid wordt, is een draad tussen de rasterpalen niet nodig. De meidoorn plant u niet in een rij, maar willekeurig verspreid over de struweelrand, soms een enkel exemplaar, soms enkele struikjes bij elkaar.

Waarom moet ik rasterpalen plaatsen?

Het plaatsen van de paaltjes heeft als doel dat u of de loonwerker de struweelrand niet per ongeluk meemaait bij het maaien van het aangrenzende perceel. Vooral nieuwe struweelranden zijn soms lastig te herkennen. De palen voorkomen daarmee ook meteen discussies met de NVWA of de struweelrand wel aanwezig is.

Advies: het optimale beheer van een struweelrand

Het beste beheer is bij dit pakket: bijna-niets-doen-beheer. Spreiding van het beheer is het sleutelwoord. Of het nou maaien van de ruigte of snoeien van de aanwezige struiken is, u mag jaarlijks niet meer dan 30% van de oppervlakte onder handen nemen. Idealiter doet u nog veel minder, bijvoorbeeld elke 3 jaar 1/3 van de rand. Dan maait u de ruigte (en voert u het maaisel af) en snoeit u struiken die te groot worden terug.

Pakket 25 Solitaire boom op landbouwgrond

Doel

Dit pakket is bedoeld voor solitaire (knot) bomen op landbouwgrond. De bomen hebben de ruimte om zich optimaal te ontwikkelen, met een volle brede kroon en vallen daardoor duidelijk op. Ze kunnen bewust solitair zijn geplant, of vormen een overblijfsel van een houtsingel. Solitaire bomen zijn vaak markante herkenningspunten in het landschap.

Instapeisen

- De inheemse boom staat vrij van andere beplanting (solitair), de kroon kan zich aan alle zijden volledig ontwikkelen;
- De boom staat op landbouwgrond (geen onderdeel van groter landschapselement);
- De boom heeft op 1.30 meter hoogte vanaf het maaiveld een omvang van minimaal 150 centimeter of 50 centimeter doorsnede.

Pakketvoorwaarden

1. Het snoeien beperkt zich tot het verwijderen van dood hout (indien noodzakelijk);
2. Eventuele snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 15 juli en 15 maart;
3. Opsnoeien is niet toegestaan;
4. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
5. Vee mag de boom niet beschadigen;
6. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
7. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
8. Bemesting is niet toegestaan;
9. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
10. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / stuk
L25a.13.01 Bomen op landbouwgrond (diameter stam <20cm)	€ 10,01
L25a.13.02 Bomen op landbouwgrond (diameter stam 20-60 cm)	€ 14,61
L25a.13.03 Bomen op landbouwgrond (diameter stam >60 cm)	€ 19,46

Waarom mag de boom geen onderdeel zijn van een groter landschapselement

Als er meerdere bomen in een rij nog aanwezig zijn, kunnen deze niet apart als solitaire boom mee onder beheer. In dat geval is het passender om het landschapselement te herstellen door bij te planten, daarna valt het onder pakket 20 Hakhoutbeheer of pakket 21 Knotbomenrij.

Waarom stelt CNWO zo'n specifieke eis aan de dikte van de boom?

In veel van de gevallen vormt een solitaire boom een overblijfsel van een groter (lijnvormig) landschapselement zoals een houtsingel, houtwal of knotbomenrij (wist u trouwens dat u dit kunt opzoeken op www.topotijdreis.nl). Het liefst zien we dat het oorspronkelijke landschapselement hersteld wordt, we begrijpen dat dit niet overal haalbaar is. Door dit pakket alleen mogelijk te maken voor hele dikke bomen, focussen we op het behoud van oude, markante bomen in het landschap.

Pakket 26 Hoogstamboomgaard

Doel

Boomgaarden zijn niet alleen landschappelijk van grote waarde, maar hebben vaak ook grote ecologische waarde door het voorkomen van in holten broedende vogels zoals de steenuil. Daarnaast zijn ze ook van belang als broedgebied voor soorten als gekraagde roodstaart en diverse soorten spechten.

Een belangrijk onderdeel van de boomgaard is de onderbegroeiing. Een kruidenrijke vegetatie zorgt voor insecten waar diverse vogels op afkomen. Bij beweiding ontstaat een wat pollige structuur in het grasland waar muizen zich thuisvoelen: een belangrijk onderdeel van het Steenuilen menu. Ook trekken de aanwezige mestflatten kevers en andere insecten aan waar de Steenuil van profiteert.

Instapeisen

- De boomgaard bevat minimaal 10 fruit- en/of notenbomen en heeft een dichtheid van minimaal 75 tot maximaal 150 fruit en/of notenbomen per hectare;
- De stam van de fruitboom vertakt op minimaal 1,5 meter hoogte;
- De onderbegroeiing bestaat uit een grazige vegetatie (geen gazon);
- Als in de boomgaard of binnen 100 meter daarvan nog geen geschikte nestgelegenheid voor de Steenuil aanwezig is (holtes) is de plaatsing van een steenuilenkast verplicht;

Pakketvoorwaarden

1. U snoeit appel of perenbomen tenminste eenmaal per 2 jaar. Voor andere soorten geldt alleen vorm- of onderhoudssnoei indien nodig;
2. Snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 15 juli en 15 maart;
3. U verwijdert snoeiafval uit het element. Als u het snoeiafval versnippert, voert u de snippers af;
4. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (snoeien) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
5. U laat de boomgaard jaarlijks beweiden of maait de onderbegroeiing jaarlijks waarbij u het maaisel afvoert;
6. Schade aan de bomen door vee of maaiwerkzaamheden is niet toegestaan. Bij begrazing of beweiding voorziet u de bomen van een boomkorf of raster;
7. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
8. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
9. Bemesting met ruige mest of kalk is toegestaan, mits deze is aangepast aan de ontwikkeling van een kruidenrijke vegetatie. U draagt daarbij zorg dat u de fruitbomen en wortels niet beschadigt;
10. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan, m.u.v. pleksgewijze bestrijding van akkerdistel, ridderzuring of jacobskruid op maximaal 10% van de beheereenheid;
11. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
26a Hoogstamboomgaard	€ 3.365,38

Pakket 27 Hakhoutbosje (jaarlijks beheer)

Doel

Hakhoutbeheer is een eeuwenoude techniek van het beheren van bomen en struiken. Door de beplanting periodiek (eens in de circa 6 – 18 jaar) op een tiental centimeter boven de grond af te zagen (dit noemen we afzetten), loopt de stam weer uit met meerdere vertakkingen. Dit beheer passen we toe op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen/houtsingels, maar ook bosjes.

Het effect van hakhoutbeheer is dat er gelaagdheid ontstaat: een kruidlaag, struiklaag en boomlaag. Zonder hakhoutbeheer verandert het landschapselement in een bosje met hoog opgaande bomen.

Hakhoutbosjes zijn van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als leefgebied voor diverse broedvogels. Met door ook overstaanders te behouden (bomen die niet worden gekapt bij het periodieke onderhoud) verhoogt u de ecologische waarde van uw hakhoutbosje.

Instapeisen

- Het bosje is vrijliggend en vlakvormig;
- Het bosje is minimaal 200 m² en maximaal 0,5 hectare groot (grotere bosjes vallen onder pakket Bosje)
- Het element bestaat uit een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken;
- Het element is periodiek afgezet in een cyclus van eenmaal per 6 – 18 jaar, met uitzondering van eventuele overstaanders (bomen die u spaart), er is geen achterstallig onderhoud.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement controleert op dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. Eventuele snoei- en zaagwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
3. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terugsnijden;
4. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
5. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
6. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
7. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
8. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
9. Bemesting is niet toegestaan;
10. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
11. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

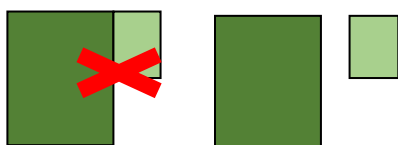

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
27 Hakhoutbosje, jaarlijks beheer	€ 500

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het bosje geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand. Geen bosje in een bos. De boomkronen van het bosje raken geen andere boomkronen.

Pakket 27 Hakhoutbosje (periodiek beheer)

Doel

Hakhoutbeheer is een eeuwenoude techniek van het beheren van bomen en struiken. Door de beplanting periodiek (eens in de circa 6 – 18 jaar) op een tiental centimeter boven de grond af te zagen (dit noemen we afzetten), loopt de stam weer uit met meerdere vertakkingen. Dit beheer passen we toe op verschillende landschapselementen zoals elzensingels en houtwallen/houtsingels, maar ook bosjes.

Het effect van hakhoutbeheer is dat er gelaagdheid ontstaat: een kruidlaag, struiklaag en boomlaag. Zonder hakhoutbeheer verandert het landschapselement in een bosje met hoog opgaande bomen.

Hakhoutbosjes zijn van groot belang voor de biodiversiteit vanwege hun functie als leefgebied voor diverse broedvogels. Met door ook overstaanders te behouden (bomen die niet worden gekapt bij het periodieke onderhoud) verhoogt u de ecologische waarde van uw hakhoutbosje.

Instapeisen

- Het bosje is vrijliggend en vlakvormig;
- Het bosje is minimaal 200 m² en maximaal 0,5 hectare groot (grotere bosjes vallen onder pakket Bosje)
- Het element bestaat uit een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken;
- Het element is periodiek afgezet in een cyclus van ongeveer één keer in de 10 (nat) of ongeveer één keer in de 15 jaar (droog), met uitzondering van eventuele overstaanders (bomen die u spaart). Er is geen achterstallig onderhoud;
- In hakhoutbosje droog zijn soorten als zomereik, wintereik en berk dominant. In hakhoutbosje nat gaat het om soorten als zwarte els en gewone es.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement controleert op dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. Daarnaast verricht u tijdens de contractperiode éénmaal groot onderhoud: het afzetten van het bosje;
3. U beheert ten minste 80% van de oppervlakte als hakhout, de rest mag als overstaander blijven staan;
4. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
5. Het afzetten van het element en overige snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
6. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terugsnijden;
7. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.

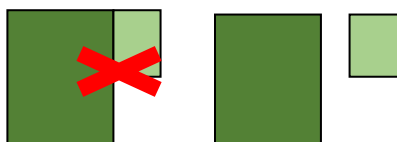
8. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (afzetten) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - o het nummer van de beheereenheid
  - o de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - o de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
9. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
10. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
11. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
12. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
13. Bemesting is niet toegestaan;
14. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
15. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
27a Hakhoutbosje droog, periodiek beheer	€ 500 jaarlijks, € 20.749,37 eenmalig
27b Hakhoutbosje nat, periodiek beheer	€ 500 jaarlijks, € 18.699,08 eenmalig

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het bosje geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand. Geen bosje in een bos. De boomkronen van het bosje raken geen andere boomkronen.

Pakket 29 Bosje (jaarlijks beheer)

Doel

Een bosje is een vlakvormige houtopstand die vroeger vaak aangeplant en beheerd werd als hakhout, maar doorgeschoten is en voor het overgrote deel niet meer als hakhout wordt beheerd.

Bosjes zijn - zeker in combinatie met aanliggende zomen en/of kruidenrijke perceelranden - van belang voor de biodiversiteit als leefgebied voor vogels als geelgors (gebruikt de bomen als zangplek), grote lijster, gekraagde roodstaart, torenvalk en ransuil en zoogdieren als gewone dwergvleermuis en laatvlieger, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn.

Instapeisen

- Het bosje is vrijliggend en vlakvormig;
- Het bosje is minimaal 200 m² en maximaal 0,5 hectare groot;
- Het element bestaat uit inheemse soorten;

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement controleert op dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. Eventuele snoeiwerkzaamheden vinden alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
3. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terug snoeien;
4. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;

Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.

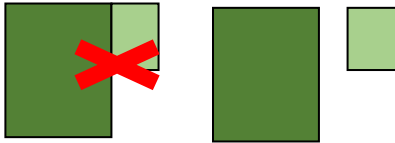
5. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
6. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;
7. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
8. U mag geen sloopmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
9. Bemesting is niet toegestaan;
10. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
11. Branden is niet toegestaan in of in de directe omgeving (< 50 meter) van het element;
12. Het bosje bevat geen opslag van materiaal.

Pakketten

Pakketvariant	Vergoeding / ha
29b Bosje, jaarlijks beheer	€500,00

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het bosje geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand. Geen bosje in een bos. De boomkronen van het bosje raken geen andere boomkronen.

Pakket 29 Bosje (periodiek beheer)

Doel

Een bosje is een vlakvormige houtopstand die vroeger vaak aangeplant en beheerd werd als hakhout, maar doorgeschoten is en voor het overgrote deel niet meer als hakhout wordt beheerd. Dit pakket is bedoeld voor een bosje waarbij de randen wel uit hakhoutbeheer bestaan, en periodiek worden afgezet, zodat een meer geleidelijke overgang van het bos naar het naastgelegen perceel ontstaat.

Bosjes zijn – zeker in combinatie met aanliggende zomen en/of kruidenrijke perceelranden – van belang voor de biodiversiteit als leefgebied voor vogels als geelgors (gebruikt de bomen als zangplek), grote lijster, gekraagde roodstaart, torenvalk en ransuil en zoogdieren als gewone dwergvleermuis en laatvlieger, mits er overstaanders in de vorm van hoge of oude bomen aanwezig zijn.

Instapeisen

- Het bosje is vrijliggend en vlakvormig;
- Het bosje is minimaal 200 m² en maximaal 0,5 hectare groot;
- Het element bestaat uit een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken;
- De randen van het bosje bestaan uit hakhoutbeheer.

Pakketvoorwaarden

1. U verricht jaarlijks onderhoud, waarbij u:
  - De bomen in het landschapselement controleert op dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid;
  - Dood hout dat een risico oplevert voor de veiligheid wegsnoeit;
  - Eventuele exoten verwijdert;
2. Daarnaast verricht u tijdens de contractperiode éénmaal groot onderhoud: het afzetten van de randen van het bosje (minimaal 20% van de oppervlakte);
3. U beheert maximaal 80% van de oppervlakte als bos met hoog opgaande bomen;
4. Op basis van een beheerplanning geeft CNWO u aan in welke jaar groot onderhoud moet plaatsvinden: het afzetten van de randen. Uitbetaling van de beheervergoeding vindt pas plaats nadat het groot onderhoud is uitgevoerd en gemeld;
5. Het afzetten van de randen en overige snoeiwerkzaamheden vindt alleen plaats in de periode tussen 1 oktober en 15 maart;
6. Takken die over aangrenzende percelen hangen, mag u het hele jaar door terug snoeien;
7. U verwijdert snoeiafval uit het element, of u legt het snoeiafval op rillen, mits:
  - Dat de ondergroei en/of het uitlopen van de stobben niet schaadt;
  - De rillen maximaal 0,5 meter hoog zijn;
  - Maximaal 10% van de oppervlakte van het element bedekt is met rillen;Als u het snoeiafval versnipperd, voert u de snippers af.
8. U doet binnen 7 dagen na het groot onderhoud (afzetten) **melding** daarvan bij CNWO. De melding gaat vergezeld van een formulier met daarop:
  - het nummer van de beheereenheid
  - de oppervlakte waarop onderhoud is uitgevoerd
  - de datum waarop het onderhoud is uitgevoerd
9. U bestrijdt ongewenste houtsoorten zoals Amerikaanse vogelkers, Amerikaanse eik, Robinia en Ratelpopulier via uitgraven, mechanische of stobbenbehandeling;
10. Vee mag het element niet betreden of beschadigen;

11. Het is niet toegestaan het raster aan bomen te bevestigen;
12. U mag geen slootmaaisel, bagger, maaisel of tuinafval verwerken in de beheereenheid;
13. Bemesting is niet toegestaan;
14. Chemische onkruidbestrijding is niet toegestaan;
15. Branden is niet toegestaan in of binnen 50 meter van het element;
16. Het bosje bevat geen opslag van materiaal.

Pakketten

Pakketvariant		Vergoeding / ha
29a	Bosje, periodiek beheer	€ 500 jaarlijks, € 4.149,87 eenmalig

Wat is vrijliggend?

Vrijliggend wil zeggen dat het bosje geen onderdeel uitmaakt van een grotere houtopstand. Geen bosje in een bos. De boomkronen van het bosje raken geen andere boomkronen.

